

Z N A N S T V E N A K O N F E R E N C I J A

MIGRACIJE I ETNIČNOST NA POČETKU 21. STOLJEĆA

POVODOM 30 GODINA IZLAŽENJA ČASOPISA MIGRACIJSKE I ETNIČKE TEME
(1985. - 2015.)

Migracijske
i etničke
teme

KNJIGA SAŽETAKA

IZDAVAČ

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb

UREDница

Sanja Lazanin

DIZAJN NASLOVNICE

Miloš Jež

PRIJELOM I DIZAJN

Zoran Žitnik

LEKTURA

Margareta Medjurečan

KOREKTURA

Jasna Blažević

ISBN 978-953-6028-33-7

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000899376

Zahvale:

Turistička zajednica grada Zagreba i Palace Hotel Zagreb

Međunarodna znanstvena konferencija

Migracije i etničnost na početku 21. stoljeća

Povodom 30 godina izlaženja časopisa
Migracijske i etničke teme
(1985. – 2015.)

Zagreb, 26. veljače 2015.

KNJIGA SAŽETAKA

Zagreb, 2015.

ORGANIZATOR

Uredništvo časopisa *Migracijske i etničke teme*
Institut za migracije i narodnosti
Trg Stjepana Radića 3
10000 Zagreb
www.imin.hr

PROGRAMSKI ODBOR

Dino Abazović, Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo
Florian Bieber, Zentrum für Südosteuropastudien der Karl-Franzens-Universität,
Graz
Saša Božić, Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar
Nihad Bunar, Department of Child and Youth Studies, Stockholm University,
Stockholm
Emil Heršak, Katedra za antropologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu,
Zagreb
Vjeran Katunarić, Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar
Ivan Lajić, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Milan Mesić, Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
Mirjana Morokvasic-Müller, ISP – Institut des Sciences sociales du politique,
Université Paris Ouest Nanterre la Défense, Nanterre
Ivo Nejašmić, Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
Vladimir Nikitović, Centar za demografska istraživanja, Institut društvenih nauka,
Beograd
Mojca Pajnik, Mirovni inštitut, Ljubljana
Laura Šakaja, Geografski odsjek, Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u
Zagrebu, Zagreb
Marko Valenta, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Dragan Bagić, Odsjek za sociologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
Ivan Čipin, Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb
Margareta Gregurović, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Sanja Klempić Bogadi, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Sanja Lazanin, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Sonja Podgorelec, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
Igor Štiks, Edinburgh College of Art, The University of Edinburgh, Edinburgh

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ	7
PROGRAM KONFERENCIJE	8
SAŽECI IZLAGANJA POZVANIH PREDAVANJA	12
SAŽECI IZLAGANJA U SESIJAMA	19
POPIS SUDIONIKA/CA	63

UVODNA RIJEČ

Trideset godina izlaženja znanstvenog časopisa možda se i ne čini kao velik jubilej, ali u hrvatskim uvjetima otežanog financiranja, zanemarivanja uloge znanosti u društvu, a u posljednje vrijeme i prečestog omalovažavanja hrvatskih znanstvenih časopisa to možemo smatrati respektabilnim uspjehom.

Povodom jubileja časopisa uredništvo je odlučilo da bi održavanje znanstvene konferencije bilo najprimjereniji način njegova obilježavanja. Konferenciju kao središnji događaj proslave prati izlazak jubilarnog broja časopisa s radovima znanstvenika koji su u hrvatskim razmjerima, ali i šire, svojim višegodišnjim radom znatno pridonijeli razvoju područja migracija i etničnosti. Napravljena je predmetna bibliografija radova objavljenih u časopisu tijekom trideset godina te su svi brojevi digitalizirani i besplatno dostupni na portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske Hrčak.

Migracijske i etničke teme multidisciplinarni su i interdisciplinarni znanstveni časopis čije su središnje teme – migracije i etničnost – aktualna i afirmirana područja suvremenih društvenih istraživanja. Suvremene pojave i procesi u svijetu – globalizacija, rastuća prostorna pokretljivost ljudi, delokalizacija i relokalizacija kulture – razlog su sve većega znanstvenoga zanimanja za pitanja migracija, etničnosti i identiteta.

Cilj je konferencije da se kroz izlaganja i rasprave istraživača različitih znanstvenih profila objasne pristupi istraživanju tih tema, analiziraju različiti aspekti etničnosti i migracija te njihova povezanost, ispitaju učinci na grupnu i individualnu identifikaciju te razmotre demografske promjene koje nastaju kao rezultat migracijskih procesa ili odražavaju općenito kompleksne etničke odnose, a poglavito one na prostorima jugoistočne Europe.

Rad konferencije odvijat će se kroz plenarni dio, u kojem će biti izložena pozvana predavanja, te kroz rad u sesijama. Zbog velikog interesa znanstvenika (broja sudionika) iz Hrvatske, ali i šire regije – Bosne i Hercegovine, Slovenije i Srbije, za sudjelovanje na ovoj konferenciji, radovi će biti prezentirani u devet sesija: *Migracijska politika, državljanstvo i međunarodna mobilnost; Tržište rada, razvoj i migracije; Unutrašnje migracije: uzroci i posljedice; Depopulacija i migracije; Imigracijski procesi i identitet; Migracije i kulturna razmjena; Etničnost i fertilitet; Multietničnost i identitet; Nacionalne manjine: status i prava.*

Na kraju želim zahvaliti svima koji su svojim angažmanom omogućili uspješan rad konferencije *Migracije i etničnost na početku 21. stoljeća*, a prije svega članovima programskog i organizacijskog odbora. Velika hvala dosadašnjim urednicima časopisa i svim suradnicima koji su svojim znanstvenim i stručnim radovima te osvrtima i prikazima objavljenima u časopisu *Migracijske i etničke teme* u proteklih trideset godina pridonijeli njegovoj kvaliteti, ali i razvoju znanstvenog područja migracija i etničnosti.

Predsjednica Organizacijskog odbora
dr. sc. Sanja Klempić Bogadi

PROGRAM KONFERENCIJE

09.00-09.30 REGISTRACIJA SUDIONIKA

09.30-10.15 OTVORENJE I UVODNA RIJEČ

Sanja Klempić Bogadi, glavna urednica časopisa *Migracijske i etničke teme*

Emil Heršak, bivši glavni urednik časopisa *Migracijske teme/Migracijske i etničke teme*

Milan Mesić, utemeljitelj i prvi glavni urednik časopisa *Migracijske teme/Migracijske i etničke teme*

10.15-12.00 PLENARNA SESIJA

Moderator: Sanja Klempić Bogadi (Zagreb)

Vjeran Katunarić (Zadar): *Katastrofe i migracije: kritičko-hermeneutički pristup*

Milan Mesić, Drago Župarić-Illić (Zagreb): *Promjene u okolišu i ljudske migracije*

Saša Božić (Zadar): *Suvremene migracije nakon »metodološkog nacionalizma« i »metodološkog kozmopolitizma«*

Ivo Nejašmić (Zagreb): *Demografske posljedice stoljetnog iseljavanja iz Hrvatske*

Emil Heršak, Edin Muftić (Zagreb): *Identitet – različite misli*

Florian Bieber (Graz): *Nekonformistički identiteti: propitivanje kategorija identiteta u postjugoslavenskim popisima stanovništva*

DISKUSIJA

12.00-12.30 Pauza za kavu

12.30-14.00 PARALELNE SESIJE

Dvorana Zrinski

SESIJA A-1: Migracijska politika, državljanstvo i međunarodna mobilnost

Moderator: Snježana Gregurović (Zagreb)

Nella Popović (Zagreb): *Imigranti u procijepu europske imigracijske politike i nacionalnih imigracijskih politika*

Dražen Hoffman (Zagreb): *(Etno)nacionalna i socijalna pripadnost: politika državljanstva Republike Hrvatske devedesetih i danas*

Vedrana Baričević, Marina Matešić, Josip Šipić (Zagreb): *Diskursna konstrukcija imigrantske zajednice u hrvatskim medijima*

Dubravka Mlinarić, Drago Župarić-Illić (Zagreb): *Strani maloljetnici bez pratnje u Hrvatskoj: problematika učenja jezika i obrazovanja*

Caroline Hornstein Tomić, Borna Pleše (Zagreb): *Međunarodna mobilnost hrvatskih IKT stručnjaka – razumijevanje izazova i složenosti migracija visokokvalificiranih pojedinaca*

DISKUSIJA

Dvorana Academia

SESIJA A-2: Depopulacija i migracije

Moderator: Vladimir Nikitović (Beograd)

Emir Temimović (Sarajevo): *Kretanje ukupnog broja i geografski razmještaj stanovništva grada Sarajeva u razdoblju od 1991. do 2013. godine*

Marko V. Milošević, Jelena Čalić, Milovan Milivojević (Beograd): *Fizičko-geografske determinante gašenja seoskih naselja u Srbiji*

Alma Pobrić, Nusret Drešković (Sarajevo): *Depopulacija i demografsko pražnjenje ruralnih prostora u Bosni i Hercegovini – primjeri općina Bugojno i Konjic*

Vlasta Kokotović, Marija Drobnjaković (Beograd): *Demografski profil malih gradova u Srbiji*

DISKUSIJA

Dvorana Lenuci

SESIJA A-3: Etničnost i fertilitet

Moderator: Roko Mišetić (Zagreb)

Aleksandar Knežević (Beograd): *Metodološki problemi etnodemografskih proučavanja flotantnih etničkih grupa*

Ivo Turk (Zagreb), Nikola Šimunić (Gospic), Marta Jovanić (Vinkovci): *Promjene u sastavu stanovništva prema narodnosti u Karlovačkoj i Ličko-senjskoj županiji od 1991. do 2011. godine*

Jelena Stojilković Gnjatović (Beograd): *Promjene u nacionalnoj strukturi starijeg stanovništva Srbije između dva popisa*

Dario Pavić (Zagreb): *Istraživanje suvremenog trenda fertiliteta narodnosnih skupina u Hrvatskoj – mogućnosti i ograničenja*

Natalija Mirić, Mirjana Devedžić (Beograd): *Fertilitet u romskim naseljima u Srbiji*

DISKUSIJA

14.00-15.30 Pauza za ručak

15.30-17.00 PARALELNE SESIJE**Dvorana Zrinski****SESIJA B-1: Tržište rada, razvoj i migracije****Moderator: Dragan Bagić (Zagreb)**

Robert Skenderović (Slavonski Brod): *Uloga krčenja šuma u naseljavanju Slavonije – primjer povezanosti migracija i održivoga korištenja prirodnih resursa*

Roko Mišetić, Damir Miloš (Zagreb): *Migracije i nezaposlenost u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na nezaposlenost mladog i zrelog stanovništva*

Valerija Botrić (Zagreb): *Nezaposlenost i dugotrajna nezaposlenost doseljenih u Hrvatsku*

Gordana Vojković, Vera Gligorijević, Vlasta Kokotović (Beograd): *Upravljanje migracijama u svrhu razvoja: politika scenarija za Šumadiju i Pomoravlje*

Anđelko Akrap, Ivan Čipin, Petra Međimurec (Zagreb): *Očekivane selidbe tijekom životnog ciklusa – primjer Hrvatske*

DISKUSIJA

Dvorana Academia**SESIJA B-2: Imigracijski procesi i identitet****Moderator: Damir Josipović (Ljubljana)**

Barbara Riman (Ljubljana): *Doseljavanje stanovništva iz slovenskih krajeva na prostor današnje Hrvatske od 15. do kraja 20. stoljeća*

Marijeta Rajković Iveta (Zagreb): *Imigracija hrvatskog iseljeništva iz Venezuele i Argentine u Hrvatsku i/ili EU*

Katica Jurčević, Rebeka Mesarić Žabčić (Zagreb), Magdalena Vrbanec (Čakovec): *Iseljenice/povratnice u 21. stoljeću – percepcija povratka u Hrvatsku*

Marijana Bičvić (Stuttgart): »Nakon petnaest sati putovanja busom« – konstrukcija identiteta mlađih migranata iz Slavonije

Dražen Živić, Petar Elez (Vukovar): *Arhivsko gradivo u istraživanjima migracija: primjer Vukovarsko-srijemske županije*

DISKUSIJA

Dvorana Lenuci**SESIJA B-3: Multietničnost i identitet****Moderator: Sonja Podgorelec (Zagreb)**

Hrvoje Gračanin, Jana Škrkulja (Zagreb): *Etnički identiteti u južnoj Panoniji i Dalmaciji u Justinianovo doba*

Jelena Šesnić (Zagreb): *Etničko i transnacionalno hrvatsko-američko pismo*

Dragutin Babić, Šenol Selimović (Zagreb): *Etnički identitet ili samo još sjećanje: tko su zadarski Arbanasi?*

Ksenija Perković (Koper): *Multietničnost i regionalni identitet – primjer Vojvodine*

Jernej Zupančič (Ljubljana): *Koncepcija integracije romskih naselja u Sloveniji*

DISKUSIJA

17.00-17.15 Pauza za kavu

17.15-18.45 PARALELNE SESIJE

Dvorana Zrinski

SESIJA C-1: Unutrašnje migracije: uzroci i posljedice

Moderator: Ivan Čipin (Zagreb)

Danica Šantić (Beograd): *Prostorna distribucija migrantskog stanovništva u Srbiji na početku 21. stoljeća*

Milka Bubalo-Živković, Tamara Lukić, Bojan Đerčan (Novi Sad): *Migracije stanovništva na prostoru Republike Srbije*

Vladimir Nikitović (Beograd): *Unutrašnje migracije u Srbiji: transfer k sjeveru*

Mario Bara, Sonja Podgorelec, Sanja Klempić Bogadi (Zagreb): »*U potrazi za izgubljenim Mediteranom*«: migranti životnih stilova na hrvatskim otocima

Jovana Todorić, Ivan Ratkaj, Marija Ivković (Beograd): *Stambena mobilnost u Beogradu – motivi za doseljavanje u uži centar grada*

DISKUSIJA

Dvorana Academia

SESIJA C-2: Migracije i kulturna razmjena

Moderator: Dubravka Mlinarić (Zagreb)

Tomislav Janović (Zagreb): *Kolektivni interesi i njihova zaštita iz perspektive »malih« zajednica*

Dragana Radojičić (Beograd): *Čije je ovo jelo? Migracije i kultura prehrane u 21. stoljeću*

Mirjana Bobić, Milica Veskovčić Andelković (Beograd): *Stavovi građana Srbije prema utjecaju doseljenika na domaću kulturu i tradiciju*

Jernej Mlekuž (Ljubljana): *Kranjski burek!? Migracije i etničnost »neljudi«*

Damir Josipović (Ljubljana): *Etnička prijelaznost i neprijelaznost slovensko-hrvatske granice*

DISKUSIJA

Dvorana Lenuci

17.15-18.45 SESIJA C-3: Nacionalne manjine: status i prava

Moderator: Sanja Lazanin (Zagreb)

Aleksandar Vukić, Marina Perić Kaselj, Filip Škiljan (Zagreb): *Liberalna politička misao i konstruiranje manjinsko-većinske etničke situacije – slučaj bivše Jugoslavije*

Vera Kržišnik-Bukić (Ljubljana): *Usporedni manjinski kontekst: Slovenci u Hrvatskoj, Hrvati u Sloveniji*

Nenad Pokos, Zlatko Hasanbegović (Zagreb): *Albanci u Hrvatskoj – šest desetljeća doseljavanja*

Dejan Valentinčić (Ljubljana): *Migranti i kolektivna prava manjina u Sloveniji*

DISKUSIJA

SAŽECI IZLAGANJA POZVANIH PREDAVANJA

Katastrofe i migracije: kritičko-hermeneutički pristup

Vjeran Katunarić, *Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar*

Polazeći od Sorokinova dualističkog (»unutrašnjeg« i »vanjskog«) objašnjenja kretanja te od proširenoga kritičko-hermeneutičkog poimanja svijeta života, u radu se analiziraju neki primjeri mitologema/ideologema o migracijama. Nadalje se razmatraju povezanosti između katastrofa i migracija u životinjskom i ljudskom svijetu te kretanja stvari i ideja, posebno mita o »seobi duša«. Glavna (hipo)teza odnosi se na suvremeno zaustavljanje masovnih migracija ljudi s Juga na Sjever i uzima se kao posljedica propadanja ključnih projekata razvoja proizišlih iz ideologija liberalizma i socijalizma, pri čemu se, kao antimodernizacijski odgovor, u dijelu Juga reaktivira mitologem »seobe duša«. Katastrofe su, kao uzrok (masovnih) migracija, interpretirane kao fenomeni svijeta života na dva načina. Prvo, kao predmet vjerskih i znanstvenih svjetonazora koji postuliraju ništavilo ili nestanak (pojedinih) vrsta, kao preduvjet stvaranja (svijeta ili novih živih vrsta). Drugo, katastrofe su reinterpretirane s gledišta koncepta mnogostrukih univerzuma, koji je manjim dijelom analitički, a većim dijelom hermeneutički. Egzodus se kao motiv pojavljuje u gotovo svim kulturama skupa s mitom o »seobi duša«. Mit se danas reaktivira u područjima obuzetima militarističkom idejom »svetog rata«. U uništavajućem pohodu na svijet života ukrštaju se dva dugotrajna procesa koja potkopavaju (utopijsku) nadu u bolji život. Jedan se odnosi na širenje kapitalističke tržišne centrifuge, koja vodi siromašenju najvećeg dijela društava na Jugu. Drugi proces račva se u sekularnom smjeru (iseljavanje u sigurnije geografske prostore) i, jenjavanjem sekularnih migracija, sve više u iluzornome, apokaliptičkom smjeru. Jedini preostali mogući odgovor na tu rušilačku prijetnju golemlih razmjera jest prevodenje ideje o mnogostrukom univerzumu u nova svjetska ulaganja, u (alternativni, pluralni) razvoj Juga (i Sjevera). Na taj način potencijalni iseljenik sudjeluje u izgradnji svoje zavičajne sredine, što iseljavanje u udaljene prostore čini nepotrebnim ili predmetom slobodnog izbora.

Ključne riječi: katastrofe, evolucija, razvoj, migracije, mitologemi, »seoba duša«, kritičko-hermeneutički pristup

Promjene u okolišu i ljudske migracije

Milan Mesić, *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Drago Župarić-Illić, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Tridesetu obljetnicu časopisa Migracijske i etničke teme (MET) autori su shvatili kao prigodu da najave novu ključnu problematiku suvremenoga svijeta i njegove budućnosti, koja po njihovu sudu postaje upravo i središnja tema multidisciplinarnog i interdisciplinarnog područja migracijskih studija. Riječ je o raseljavanju ljudi u lokalnim i državnim okvirima te migracijama preko državnih granica, na regionalnoj i globalnoj razini, izazvanima, neposredno ili posredno, promjenama okoliša. Recentra genetska istraživanja nastanka i razvoja ljudske vrste dodatno potvrđuju da su ljudske ekološke migracije prvi i najstariji tip migracija uopće. K tome, kako sugeriraju arheološki i drugi nalazi, upravo su one ponekad igrale i ključnu ulogu u nastanku, propadanju i mijenjanju starih civilizacija. Čini se da su rani istraživači migracijskih studija imali dosta toga u vidu kad su promjene prirodnoga okoliša smatrali važnom odrednicom ljudskoga kretanja u prostoru. Taj je interes u društvenim znanostima zamro sve do druge polovine osamdesetih godina 20. stoljeća, kada se ponovno javlja. Autori prihvaćaju podjelu na uzročne kategorije »okolišnih migracija«: a) »prirodne« katastrofe; b) »urbanoindustrijske« katastrofe i c) iskorištavanje i degradacija resursa. Zatim se bave određenjem osnovnih pojmoveva, ponajprije prijeporom u vezi s određenjem »okolišnih izbjeglica« naspram »okolišnih migranata«. Naposljetu sistematiziraju dva glavna suprotstavljenja pristupa migracijama i migrantima uvjetovanim promjenama okoliša. Prvi predstavljaju »alarmatičari«, a drugi »skeptici«. Skeptici, srećom, mogu (za sada) dokazivati da se zastrašujući crni scenariji o sve snažnijim i nezaustavljivim valovima okolišnih migranata (izbjeglica) ipak nisu ostvarili te da okolišni pokretači ljudskih migracija ne djeluju izolirano, nego u složenim sklopovima ekonomskoga, socijalnog i političkoga (ne)razvoja pojedinih političkih zajednica i cijelih regija. Ipak, oni, kao ni bilo tko drugi, ne mogu, nažalost, uvjerljivo osporiti da samo jedna kataklizmička prirodna katastrofa (kao što je udar meteora u Zemlju) može izazvati uništenje (dijela) čovječanstva i pretvaranje velikih dijelova našeg planeta u beživotna područja. Ako je ova naša (protuprirodna) civilizacija osuđena na propast, okolišni čimbenici, po svemu sudeći, bit će među njezinim grobarima.

Ključne riječi: okolišne migracije, okolišni migranti, okolišne izbjeglice, promjene okoliša, klimatske promjene

Suvremene migracije nakon »metodološkog nacionalizma« i »metodološkog kozmopolitizma«

Saša Božić, *Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar*

Nakon kritika i široke rasprave, pa i prihvaćanja temeljnih premissa o metodološkom nacionalizmu odnosno kozmopolitizmu, posebice o naturalizaciji globalnog sistema nacija-država, može se reći da je istraživanje suvremenih migracija na raskrižju. S jedne strane, moguće je odbaciti ideju o migracijama kao jedinstvenom fenomenu te u skladu s tim i dalje fragmentirati migracijske studije prema sve složenijim parametrima. S druge strane, moguće je pokušati obuhvatiti migracije iz perspektive metodološkoga kozmopolitizma, kako to Beck priželjkuje (zaboravljujući pritom citirati Sorokina), kao globalnu (uzlaznu) društvenu mobilnost. No prava lekcija koja proizlazi iz rasprava o metodološkom nacionalizmu jest spoznaja da temeljni elementi nacije-države konstituiraju migracije kao društveni fenomen. Bez granica administrativnih jedinica, gradova, općina, regija i nacija-država, bez zakona, pravilnika i dokumenata koji identificiraju posebne statuse građana, ne-građana i migranata, njihov tip, njihova prava i broj prema utvrđenim kvotama, bez linearног mjerjenja vremena po nacionalnim kontejnerima, bez zakona koji određuju uvjete za naturalizaciju, dokumenata o ciljanim populacijama kao »predmetu« integracije te bez proširenih očekivanja ponašanja za migrante po populacijama nacija-država, nema ni migracija kao društvene i političke činjenice. Bogati i mobilni kozmopoliti, transnacionalni »cirkulanti« kvalitete života, »business astronauti«, supkulturni nomadi itd. nisu migranti, i to ne zato što bi njihovo određenje bilo neovisno o parametrima poput duljine boravka izvan granica prebivališta, već zato što reglementiranje i kontrola mobilnosti, pa čak ni pravila naturalizacije nisu usmjereni na njih. Transformacija nacija-država u uvjetima globalizacije pokazuje da se broj zakona i pravila rezerviranih za reguliranje kretanja, boravka i pripadnosti, pa čak i broj institucija zaduženih za brojenje različitih tipova populacija zapravo povećava te proširuje u transnacionalnu i supranacionalnu sferu. Iz te perspektive istraživanje migracija valja usmjeriti na istraživanje konstituiranja migracija kao društvenog fenomena kroz sve oblike društvene kontrole prostora i ljudi – ne zato je to zajednički nazivnik svih migracija, već zato što je diferencirana prostorna kontrola kretanja oblik globalne društvene kontrole i diferencijacije društvenih aktera.

Ključne riječi: migracije, metodološki nacionalizam, metodološki kozmopolitizam, nacije-države

Demografske posljedice stoljetnog iseljavanja iz Hrvatske

Ivo Nejašmić, *Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Tijekom 20. stoljeća s teritorija današnje Republike Hrvatske iselilo se (procjena) 2,3 milijuna ljudi, i to: 1900. – 1948. godine 940.000, 1948. – 1991. godine 860.000 te 1991. – 2001. godine 500.000. U tome je sudjelovao šaroliki etnički sastav, no, posve očekivano, veći se dio odnosi na Hrvate (oko dvije trećine). Odljev »ljudskoga kapitala« dijelom je ublažen doseljavanjem (oko 1,1 milijun osoba); omjer »ulazne« i »izlazne« struje jest 1 : 2,1. Migracijski gubitak od 1,2 milijuna ljudi iznosi 33,4% od prosječnog broja stanovnika (u smislu aritmetičke sredine) ili 52% kumulativne prirodne promjene (prirasta). Malo je zemalja koje su imale toliki populacijski gubitak u vanjskoj migraciji. U izlaganju se navode i drugi uzroci gubitka stanovništva. Osim iseljavanjem Hrvatska je gubila stanovništvo i zbog ratova i epidemija. Ukupni procijenjeni populacijski gubitak u 20. stoljeću iznosi 1.895.000 osoba, a pojedine kategorije imaju sljedeći udio: negativna bilanca vanjske migracije 63,3%, ratni gubici 32,7% i epidemije 4,0%. Predočeni nalazi jasno upućuju na glavni uzročnik slabog porasta broja stanovnika (svega 40,4%) u razmatranom stoljeću kao i depopulacije u posljednjem desetljeću. Iseljavanjem najvitalnijih dobnih skupina došlo je do sužavanja fertilnih kohorti, a posljedično do smanjenja rađanja i povećanja smrtnosti. Na biološku (prirodnu) depopulaciju u Hrvatskoj (početkom devedesetih zabilježena je negativna stopa prirodne promjene) djelovalo je više čimbenika, no na prvome je mjestu neprekidno i snažno iseljavanje. Odlazak mladih dobnih skupina ima bitnu ulogu i u starenju stanovništva, uz depopulaciju dominantnome demografskom procesu u Hrvatskoj. To je jedan od glavnih razloga što je Hrvatska doživjela »demografski slom« i našla se u skupini deset europskih zemalja s najstarijom populacijom. Iseljavanje traje i danas; nastavlja se *circulus vitiosus* iseljavanja, sve izrazitije inverzije dobne »piramide« i krajnje nepovoljnih promjena u prirodnom kretanju. To će pak, zakonitošću demografske inercije, i to negativnog momentuma, utjecati na daljnje pogoršanje dobnog sastava (starenje) i smanjenje ukupnog broja stanovnika Hrvatske. Među čimbenicima koji utječu na takvu demografsku perspektivu važnu ulogu nedvojbeno ima izrazito negativna bilanca vanjske migracije iz analiziranog razdoblja.

Ključne riječi: iseljavanje, migracijska bilanca, demografske posljedice iseljavanja, Hrvatska

Identitet – različite misli

Emil Heršak, *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Edin Muftić, *Katedra za strane jezike, Zagrebačka škola ekonomije i managementa, Zagreb*

U radu se razmatraju nastanak i značenje pojma identiteta. Polaznu zamisao o održavanju »istosti« razvio je u antici Aristotel. No riječ *identitas*, i to u matematičkom kontekstu, iskovao je u ranome srednjem vijeku filozof Boetije. Iako će se matematičko-filozofsko-logičko promišljanje »istosti« i »različitosti« razvijati i u srednjem vijeku (nastavljajući Aristotelovu misao kako u kršćanskome tako i u islamskome civilizacijskom univerzumu), tek će se mnogo stoljeća poslije pojam prenijeti na osobitosti pojedinaca i društvenih skupina. Autori stoga na početku rada paralelno razmatraju razvoj termina koji pokrivaju semantičko polje »istosti« u srednjovjekovnoj kršćanskoj i klasičnoj islamskoj misli. Osobit je naglasak na razvoju arapskoga nazivlja, koje je u srednjem vijeku u odnosu na taj pojam (i druge) pomoglo u prijenosu nekih antičkih ideja do modernog doba. U nastavku rada autori analiziraju kako je od početka prosvjetiteljstva rastao interes za bavljenje identitetom, kad su britanski mislioci (začetnici liberalizma) razvijali teorije s posebnim naglaskom na pojedinačnost i racionalne kolektivne interese. Nakon njih su psihoanalitičari dalje razradili značenje i važnost pojedinačnih identiteta uvezši u obzir i osjećaje i podsvijest. Psihoanalitičar Erik Erikson, koji je surađivao s antropologima u SAD-u, stavio je naglasak i na kulturne utjecaje te također uvelike popularizirao pojam identiteta u humanističkim i društvenim znanostima. Autori usto komentiraju pitanje identiteta u tuđini i/ili osami na primjerima Abdurrahmana I., osnivača umajadske dinastije u Endelusu (na Pirenejskom poluotoku), Mejsun bint Bahdal, žene umajdskoga kalifa Muavije, te Robinsona Crusoea, glavnog lika romana Daniela Defoea, koji je sve do početka 19. stoljeća bila knjiga s najvećim brojem izdanja u zapadnoj Europi, s naglašenom edukativnom funkcijom. U radu su posebno naglašeni odnos jezika i identiteta i važnost simbolike.

Ključne riječi: identitet, »istost«, *tabula rasa*, psihoanaliza, kultura, jezik, pojedinci i narodi

Nekonformistički identiteti: propitivanje kategorija identiteta u postjugoslavenskim popisima stanovništva

Florian Bieber, *Zentrum für Südosteuropastudien der Karl-Franzens-Universität, Graz*

U izlaganju se nastoji pridonijeti razumijevanju popisne politike u postkonfliktnim zemljama i kategorija identiteta uvedenih popisom. Time se žele rasvijetliti mehanizmi konstrukcije identiteta u postjugoslavenskom kontekstu. Analiziraju se kategorije i reakcije na postjugoslavenske popise stanovništva s naglaskom na nacionalne, vjerske i lingvističke markere identiteta u najnovijim popisima stanovništva provedenima u Hrvatskoj, Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini, Kosovu i Makedoniji. Analiza pokazuje da se promjenjiv, ali značajan udio stanovništva odbija identificirati prema markerima identiteta koje je predložila država, a promiču ih ključni politički akteri. Stoga se u izlaganju predlažu novi načini istraživanja popisa stanovništva te tvrdi da čak i u postkonfliktnom kontekstu nacionalni identiteti nisu tako čvrsti kao što se često prepostavlja. Na kraju se naglašava da je na nekonformističke identitete u postkonfliktnim okvirima potrebno obratiti više pozornosti.

Ključne riječi: nacionalni identiteti, postjugoslavenski popisi stanovništva, nekonformistički identiteti

SAŽECI IZLAGANJA U SESIJAMA

Očekivane selidbe tijekom životnog ciklusa – primjer Hrvatske

Anđelko Akrap, *Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Ivan Čipin, *Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Petra Međimurec, *Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Migracije u Hrvatskoj, bilo unutarnje, bilo vanjske, tematika su koja je iz motrišta različitih znanstvenih polja relativno dobro istražena. Podaci o migracijskim zalihamama dostupni su preko popisa stanovništva (češće) i anketnih istraživanja (rjeđe), a detaljnije informacije o migracijskim tokovima službena državna statistika redovito objavljuje na godišnjoj razini. Unatoč tomu gotovo ništa nije poznato o broju selidbi (migracija) koje pojedinac tijekom svojega života ostvari. U demografskoj literaturi uz preostala dva osnovna demografska procesa (fertilitet i mortalitet) vežu se pokazatelji (totalna stopa fertiliteta i očekivano trajanje života) koji su intuitivni, praktični te relativno razumljivi i široj javnosti. Istovremeno je kohortna analiza migracija (stvarne kohorte rođenih) u Hrvatskoj i većini drugih zemalja zbog nedostatka podataka i drugih razloga praktično neizvediva. U ovom će se radu upotrebom metodologije izrade tablica doživljjenja preko koncepta sintetičkih kohorti procijeniti broj selidbi (migracija) koje stanovnik Hrvatske može očekivati tijekom vlastitoga života. Prvi, preliminarni rezultati pokazuju da mobilnost hrvatskoga stanovništva, gledana iz perspektive životnoga ciklusa, nije velika. Ova analiza, detaljnije razrađena i po županijama u Hrvatskoj, pridonijet će razumijevanju migracija kao najdinamičnije sastavnice promjene broja stanovnika.

Ključne riječi: migracije, očekivane selidbe, životni ciklus, Hrvatska

Etnički identitet ili samo još sjećanje: tko su zadarski Arbanasi?

Dragutin Babić, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Šenol Selimović, *Zagreb*

U radu se problematizira pitanje etničkog identiteta na primjeru zadarskih Arbanasa. Arbanasi dolaze u Zadar (naselje Arbanasi) u prvoj polovini 18. stoljeća. Bile su to, prema relevantnim autorima koji su se bavili temom njihova doseljenja na zadarsko područje, prisilne migracije uzrokovane turskim osvajanjima, ratnim sukobima, pljačkom, krvnom osvetom i kugom, koja na teritoriju pod kontrolom turskih vlasti nije zdravstveno tretirana. Iako se etnički identitet Arbanasa s vremenom gubi i transformira u »nešto drugo«, ostaje ipak ime Arbanasi i vezanost aktera uz njega. U radu se pokušava odgovoriti na pitanje tko su Arbanasi u Zadru na početku 21. stoljeća. Je li to, barem u nekim segmentima, i etnički identitet ili je samo još sjećanje na nekadašnji/izvorni etnički identitet? Jesu li Arbanasi u Zadru organizirani i kakvim se aktivnostima održava i čuva njihov identitet? Kako se intervjuirani pripadnici te zajednice izjašnjavaju u popisima stanovništva? Ima li još sličnih primjera u Hrvatskoj? Na ta i druga pitanja koja se tiču te posebne (sub)etničke, ili možda samo kulturne, skupine odgovorili su sami akteri iz te zajednice. U Zadru je provedeno dvadeset polustrukturiranih dubinskih intervjuja, a upotrijebljene su sljedeće varijable: spol, dob i zanimanje. Analiza empirijskog materijala, uz upotrebu teorijskih konstrukata iz sociologije etničkih odnosa i etničkog identiteta, omogućit će autorima da odgovore na pitanje tko su zadarski Arbanasi i o kakvu se identitetu u njihovu slučaju može govoriti.

Ključne riječi: Arbanasi, migracije, Zadar, etnički identitet, sjećanje

»U potrazi za izgubljenim Mediteranom«*: migranti životnih stilova na hrvatskim otocima

Mario Bara, *Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb*

Sonja Podgorelec, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Sanja Klempić Bogadi, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Suvremeni obrasci mobilnosti i s njima povezani životni stilovi obilježeni su neekonomskim, potrošačkim motivima pokretljivosti. Prekid fizičkih veza uz radno mjesto i svakodnevne obveze omogućuje obilje slobodnog vremena za razne aktivnosti, pa i otkrivanje novih odredišta, od kojih neka mogu postati mjesto novog doma. Posebna odredišta koja pojedinci odabiru i ono što ih čini privlačnima (klima, očuvanost okoliša, kulturne i prirodne znamenitosti, sigurnost) u suprotnosti su s karakteristikama područja masovnog turizma, a naglasak je na potrazi za »izgubljenom ruralnošću«. Poput većine mediteranskih zemalja i Hrvatska je interesantno imigracijsko odredište za migrante životnih stilova koji su u potrazi za specifičnim odredištima. Razni aspekti otočnosti i ruralnosti prostora te gospodarska nerazvijenost koji su djelovali kao potisni čimbenici iseljavanja otočana, za migrante životnih stilova privlačni su čimbenici. Rad se fokusira na migrante koji se privremeno ili trajno odlučuju preseliti na hrvatske otoke i ispituje motive koji ih u tome vode. Zaključuje se da je predodžba Mediterana kakav ispitanici očekuju da bi trebao biti – autentičan, ruralan, očuvanih kulturnih specifičnosti – važan razlog prilikom donošenja odluke o migraciji.

Ključne riječi: migranti životnih stilova, hrvatski otoci, Mediteran, ruralnost

* Sintagma je preuzeta iz naslova knjige Anatolija Kudrjavceva (2001), *U potrazi za izgubljenim Mediteranom*, Split, Knjigotisak.

Diskursna konstrukcija imigrantske zajednice u hrvatskim medijima

Vedrana Baričević, *Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, Fakultet političkih znanosti, Zagreb*

Marina Matešić, *Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, Zagreb*

Josip Šipić, *Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, Fakultet političkih znanosti, Zagreb*

U radu se analiziraju načini na koje medijske diskursne prakse konstruiraju pitanje imigracije u Hrvatskoj, s posebnim naglaskom na stvaranje identiteta imigranata kao zasebne društvene skupine. Glavni cilj analize jest prikazati kojim se diskursnim mehanizmima koriste hrvatski mediji kako bi se stvaranjem slike o imigrantskoj zajednici kao Drugome homogeniziralo hrvatsko društvo i upozorilo na »problem« imigranata u Hrvatskoj i Europskoj uniji. U tom kontekstu, služeći se kritičkom analizom diskursa, rad polazi od prepostavke da se hrvatski mediji koriste rasno i rodno nabijenim diskursima čija je svrha prikazati imigrante kao društveni »problem«, istovremeno ih stavljajući u okvire »zločinaca« i »žrtava«. Posebno se očekuje da će medijske diskursne prakse često posezati za strategijom stereotipizacije usložnjivanjem kategorija rase, roda i seksualnosti kao ključnim elementom u konstruiranju imigranata kao »prijetnje« dominantnom društvenom poretku (primjerice konstrukcija »predatorskog« maskuliniteta imigranata i »nevidljivog« ili »pasivnog« feminiteta immigrantinja). Kako bi se dokazale navedene hipoteze, analiziraju se članci objavljeni na internetskim portalima triju najčitanijih hrvatskih dnevnih novina – *Jutarnjeg lista*, *Večernjeg lista* i *24sata*. Na taj se način želi otvoriti do sada nedovoljno istražena tema u hrvatskoj znanosti o medijskom izvještavanju o pitanjima azila i migracija te uputiti na metodološki pristup kritičke analize diskursa kao pogodnog za analizu uloge medija u stvaranju stereotipa i održavanju društvenih odnosa dominacije prema imigrantima.

Ključne riječi: migracije, rod, seksualnost, mediji, kritička analiza diskursa

»Nakon petnaest sati putovanja busom« – konstrukcija identiteta mladih migranata iz Slavonije

Marijana Bičvić, *Hochschule der Medien, Stuttgart*

Sve više mladih Slavonaca odlazi trbuhom za kruhom u druge države EU-a. Glavno odredište za poznavatelje njemačkog jezika bogata je pokrajina Baden-Württemberg. Mladi migranti prolaze nekoliko faza koje utječu na njihov nacionalni identitet, od putovanja, kada se počinje mijenjati psihološka perspektiva, pa sve do integracije u njemačkoj multikulturalnoj sredini. Identitet tako postaje aktivni i refleksivni proces interpretacije i simboličkoga konstruktka usred kulturne hibridizacije. »Petnaest sati« u naslovu rada označuje vremenski interval putovanja između dva glavna grada regija koja se istražuju u ovom radu – Osijeka i Stuttgarta. Istraživanje se sastojalo od *online* ankete i dubinskih intervjua kako bi se dobila što reprezentativnija slika društvenoga konteksta, u ovom slučaju poteškoća s kojima se susreću mladi migranti iz Slavonije, kako se njihov identitet mijenja usred europske globalizacije i koji faktori utječu na socijalizaciju. Cilj istraživanja bio je dobiti uvid u hrvatske migracije unutar EU-a te odrediti razinu komunikacije i društvene odnose unutar etničke grupe u inozemstvu.

Ključne riječi: migracija, mladi, identitet, Slavonija, EU

Stavovi građana Srbije prema utjecaju doseljenika na domaću kulturu i tradiciju

Mirjana Bobić, *Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

Milica Vesković Anđelković, *Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

Od kraja prošlog stoljeća do danas u Srbiji se povećava broj imigranata koji pristižu s više strana. Riječ je prije svega o prisilno raseljenom stanovništvu s ratom zahvaćenog teritorija devedesetih godina 20. stoljeća koji su se i više od dva desetljeća nakon završenih sukoba i relativne normalizacije odnosa zadržali na srpskom teritoriju. Usto je enormno povećan i broj tražitelja azila kao i iregularnih migranata. Budući da demografske projekcije i iskustva bivših socijalističkih zemalja upućuju da je u sljedećih nekoliko desetljeća realno očekivati migracijsku tranziciju u smjeru imigracije, a posebno s formalnim članstvom u EU-u, čini se da je potrebno tom fenomenu dati veću vidljivost kako bi se išlo ususret tim društvenim promjenama. Cilj ovog rada jest da uz osvrt na geopolitički položaj Srbije i dugoročne prognoze u pogledu imigracije pruži pregled stavova građana Srbije prema doseljenicima, posebice u odnosu na njihov utjecaj na ovdašnju kulturu, običaje i svakodnevnicu. Izneseni i analizirani podaci prikupljeni su terenskim anketnim istraživanjem na području šest gradova u Srbiji koji bilježe znatan broj doseljenika, pogotovo izbjeglica iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, ali i s Kosova i Metohije. Osim stavova domicilnog stanovništva o utjecaju izbjeglica analizira se i njihovo mišljenje o utjecaju stranaca na kulturu i svakodnevni život u njihovim lokalnim sredinama. Istraživanje je 2013. i 2014. obavio Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Beogradu u okviru projekta »Teritorijalni kapital u Srbiji«.

Ključne riječi: došljaci, kultura, tradicija, grad, Srbija

Nezaposlenost i dugotrajna nezaposlenost doseljenih u Hrvatsku

Valerija Botrić, *Ekonomski institut, Zagreb*

U Hrvatskoj u okviru migracijskih tema pitanje emigracije, posebno mladih i obrazovanih, dominira u literaturi i raspravama u široj javnosti. No aktivna migracijska politika nužno mora razmotriti i drugu stranu migracijskih kretanja. U kontekstu dugoročnih kretanja na hrvatskom tržištu rada, a uzimajući u obzir raširene procese demografskog starenja, pitanje aktivne imigracijske politike sve će više dolaziti do izražaja. Osnovni je cilj istraživanja analizirati položaj imigranata na hrvatskom tržištu rada. Temeljem podataka Ankete o radnoj snazi Državnog zavoda za statistiku analiziraju se razlike između karakteristika zaposlenih i nezaposlenih osoba koje su se doselile u Hrvatsku kako bi se istražili prediktori statusa nezaposlenosti. Dodatni segment koji se istražuje jest postoje li razlike između kratkotrajno i dugotrajno nezaposlenih doseljenih osoba u Hrvatskoj te koji su prediktori statusa dugotrajne nezaposlenosti. Kako bi se razmotrilo u kojoj je mjeri dugotrajna recesija dodatno utjecala na položaj stranih radnika na hrvatskom tržištu rada, empirijska analiza provedena je za dva razdoblja. Prvo (prekrizno) razdoblje odnosi se na 2006. godinu, a drugo (krizno) na 2012.

Ključne riječi: nezaposlenost, dugotrajna nezaposlenost, doseljenici, tržište rada, Hrvatska

Migracije stanovništva na prostoru Republike Srbije

Milka Bubalo-Živković, *Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad*

Tamara Lukić, *Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad*

Bojan Đerčan, *Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad*

Migracijski procesi na prostoru Srbije intenzivirali su se devedesetih godina 20. stoljeća zbog ekonomsko-političke situacije. Te procese obilježavaju povećan odjeljiv stanovništva u inozemstvo i migracije unutar države, odnosno preseljavanje stanovništva između općina. Autori analiziraju odnos broja migrantskog i nemigrantskog stanovništva, migracijske smjerove unutar Srbije te doseljavanje iz inozemstva. Nešto više od polovine populacije Republike Srbije autohtono je stanovništvo, dok ostali ne žive u mjestu rođenja. Više od četvrtine migranata stanovnici su koji se sele unutar jedne općine, dok je preseljavanje između općina intenzivno i u tom procesu sudjeluje oko polovine migranata koji se sele unutar Republike. Doseljavanja iz inozemstva nisu brojna, tako da je udio tih migranata u ukupnom broju migranata izuzetno mali (oko 2%). Petina je migranata s prostora bivših republika SFRJ. Uzroci migracija u Srbiji usko su povezani s ekonomskom situacijom, a kao njihova posljedica javljaju se brojni demografski problemi u pojedinim regijama Srbije.

Ključne riječi: migracije, imigracija, emigracija, Srbija

Etnički identiteti u južnoj Panoniji i Dalmaciji u Justinijanovo doba

Hrvoje Gračanin, *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Jana Škrgulja, *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Rasprava o etničkim identitetima u kasnoj antici i ranome srednjem vijeku već je nekoliko desetljeća u središtu interesa istraživača, a njezin utjecaj sve je vidljiviji i u hrvatskoj znanosti. Novi paradigmatski obrasci zahtijevaju da se uvelike promijene uvriježena shvaćanja i ukorijenjene metode, odnosno da se u obzir uzmu novi istraživački aspekti. Provedeno istraživanje sadrži dvije razine: s jedne se strane raspravlja o teorijskom okviru, a s druge se nove metodološke zasade primjenjuju na konkretnu povjesnu situaciju. Teorijski okvir ukratko razmatra metode povjesne i arheološke znanosti u vezi s istraživanjem etničkog identiteta, napose dekonstrukcioničku metodu, koja je relevantna za povjesna vrela, odnosno postprocesualnu metodu, koja odbacuje kulturno-povjesni pristup u analizi arheološke građe. Pritom je polazišna postavka da ni povjesni ni arheološki izvori nemaju jedni nad drugima prednost u definiranju etničkog identiteta, međutim da se, postavljeni u istu razinu, mogu za to upotrebljavati jer sadržaj i pojavnost etničkog identiteta ovise o reprezentativnim simbolima čije je značenje dokučivo i u materijalnoj kulturi i u pisanim vrelima. Drugi dio istraživanja usredotočuje se na etnički promjenljive prilike u južnoj Panoniji i Dalmaciji u Justinijanovo doba (okvirno prva polovina 6. stoljeća), kada i pisana vrela i arheološka građa upućuju na trajniju nazočnost neromanskih (germanskih) populacija. S tim u vezi razmotrit će se teškoće s kojima se istraživač suočava u nastojanju da jasnije odredi sliku etničkih prilika na spomenutom prostoru u naznačeno vrijeme. Pozornost će se posvetiti i svjedočanstvima koja upućuju na premještanje stanovništva, tj. priljev novih populacija u to doba na prostoru od Drave do Jadrana.

Ključne riječi: etnički identiteti, južna Panonija, Dalmacija, Justinijanovo doba

(Etno)nacionalna i socijalna pripadnost: politika državljanstva Republike Hrvatske devedesetih i danas

Dražen Hoffmann, *Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, Zagreb*

U Hrvatskoj je od osamostaljenja 1991. na snazi Zakon o hrvatskom državljanstvu, koji je zakonski okvir dodjele državljanstva RH. Dodjela hrvatskog državljanstva ostala je, unatoč temeljitim političkim promjenama na prijelazu stoljeća, utemeljena na konceptu koji Koska, Ragazzi i Štiks (2013) nazivaju »transnacionalnim nacionalizmom«, oblikom definiranja nacionalne pripadnosti utemeljenom na etničkoj pripadnosti, a koji teži obuhvatu i onkraj nacionalnog teritorija. Svrha uspostave takve politike državljanstva bila je nastojanje da se putem etnonacionalnoga kriterija omogući inkluzija etničkih Hrvata u korpus hrvatskog državljanstva, neovisno o njihovu mjestu boravka, ali i ograniči definicija nacionalne pripadnosti. No državljanstvo, kao formalizirani status »pripadanja« u odnosu na neku političku zajednicu, osim važne simbolične uloge služi i kao regulator mogućnosti ostvarivanja prava koja iz državljanskog statusa proizlaze. Državljanstvo suvremenih nacionalnih država tako je kvalifikacijski kriterij za pristup nacionalnim socijalnim politikama, socijalnim uslugama i izdacima koji služe zaštiti od nepoželjnih situacija sa socijalno-ekonomskim reperkusijama po živote građana kao što su privremena ili trajna nesposobnost za rad (uslijed starosti, bolesti ili invaliditeta), nezaposlenost, nemogućnost ostvarivanja prihoda od rada ili drugih izvora itd. Pristup socijalnim pravima supsumiran je u pojmu socijalnog državljanstva (*social citizenship*), koji status »državljanina« koncipira kao onaj uživatelja cjelovite državne socijalne zaštite. U Hrvatskoj su raspad bivše Jugoslavije, velike demografske promjene i migracije uzrokovane ratom u prvoj polovini devedesetih te, u novije vrijeme, proces ulaska u članstvo EU-a bili faktori koji su uvjetovali promjene u shvaćanjima »pripadanja« političkoj zajednici, a zatim i »pripadanja« zajednici uživatelja socijalnih prava. U izlaganju se nastoji prikazati razvoj odnosa koncepata političkoga, odnosno nacionalnog i socijalnog državljanstva u Republici Hrvatskoj u devedesetim godinama 20. stoljeća u odnosu na suvremenost, osobito u svjetlu pristupanja i članstva RH u EU. Prakse transnacionalnog nacionalizma, kao mehanizmi uključivanja u državljansku pripadnost i isključivanja iz nje, razmotrit će se u svjetlu njihovih implikacija po državljanstvo »socijalne RH«.

Ključne riječi: koncepcija državljanstva, socijalno državljanstvo, socijalna prava, Hrvatska

Međunarodna mobilnost hrvatskih IKT stručnjaka – razumijevanje izazova i složenosti migracija visokokvalificiranih pojedinaca

Caroline Hornstein Tomić, *Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«, Zagreb*

Borna Pleše, *Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«, Zagreb*

Migracije visokokvalificiranih pojedinaca, odljev mozgova i rasipanje ljudskih potencijala ključni su izazovi za hrvatsko društvo. Te su teme prisutne od razdoblja rane tranzicije, no sve do danas nema jedinstvenog načina za suočavanje s njima. Isključive diskusije o tim pitanjima iz perspektive obrazovanja, gospodarstva ili društvenih aspekata ne uspijevaju prepoznati pravu narav migracija visokoobrazovanih i kvalificiranih pojedinaca kao višedimenzionalan, kontingentan i kontinuiran fenomen i proces. Kao rješenje predlaže se temeljiti istraživački pristup koji se bavi međunarodnom radnom mobilnošću IKT stručnjaka kao paradigmatskim primjerom paradoksa domaćeg tržišta rada i manjka jasne svrshodnosti obrazovnog sektora. Za IKT stručnjacima u Hrvatskoj nominalno postoji velika potražnja, iako podaci iz 2012. govore kako se njih samo 17% uspjelo zaposliti u struci u prvih godinu dana nakon završetka studija. Na području Europske unije mogućnosti zapošljavanja istovremeno neprestano rastu, a procjene govore kako bi se već za dvije godine na tržištu rada u EU-u mogao pojaviti deficit od 900.000 IKT stručnjaka. Umjesto istraživanja isključivo ekonomskih interesa kao motiva za radnu mobilnost smatramo da je ključno u razmatranje uključiti i potencijalne društvene dobitke i gubitke. Praćenjem diskursa i iskustava (potencijalnih) migranta među IKT stručnjacima iz Hrvatske pokušavamo doći do boljeg shvaćanja relevantnosti koetničkih mreža emigranata te smjerova i načina kretanja ekonomskih i društvenih dobitaka radne mobilnosti. Smatramo da je empirijski temelj neophodan za raščišćavanje često politiziranih i jednodimenzionalnih debata o migracijama visokokvalificiranih pojedinaca, odljevu mozgova i rasipanju ljudskih potencijala koje ne uspijevaju prikazati stvarnu složenost tih pitanja, kao ni pritiske i prilike koje pružaju suvremena kretanja na međunarodnom tržištu rada.

Ključne riječi: migracije, odljev mozgova, etničke mreže migranata, IKT stručnjaci

Kolektivni interesi i njihova zaštita iz perspektive »malih« zajednica

Tomislav Janović, *Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*

Mogu li kolektivi imati interes? Ako da, koji su to interesi i mogu li oni poslužiti za moralno opravdanje pojedinih oblika postupanja u cilju njihove promocije i zaštite? Pristup tim pitanjima pruža opći normativni okvir za formulaciju i evaluaciju strategija opstanka brojčano malih i kulturno kompaktnih nacionalnih zajednica u uvjetima globalizacije. Polazeći od toga širokog okvira, izlaganje se fokusira na sljedeće pitanje: mogu li se standardni argumenti u prilog zaštite kolektivnih interesa kroz kulturnu, demografsku i migracijsku politiku (npr. argument kulturnog identiteta, argument genetskih interesa, argument ekonomskih interesa, argument sigurnosti, argument političke stabilnosti i sl.) jednako primijeniti na brojčano male i demografski ugrožene zajednice kao i na one brojčano velike i demografski stabilne? Pitanje se može činiti suvišnim, no ono ima svoje opravdanje u kontekstu recentnih rasprava o hrvatskim »nacionalnim politikama«, osobito nakon pristupanja zemlje Europskoj uniji. Naime, u tim se raspravama argumenti poput gore navedenih najčešće ignoriraju, a ako se spominju, onda je to zato da bi bili diskvalificirani kao zastarjeli i nespojivi s idejama poput univerzalnih ljudskih prava, multikulturalizma, transnacionalnog državljanstva, kulturnog i političkog kozmopolitizma i sl. Cilj je rada, kombinacijom teorijskih i empirijskih argumenata, skrenuti pozornost na jednostranost takvog pristupa.

Ključne riječi: »male« zajednice, kolektivni interesi, moralno opravdanje, migracijska i demografska politika, Hrvatska

Etnička prijelaznost i neprijelaznost slovensko-hrvatske granice

Damir Josipović, *Institut za narodnošćnu vprašanja, Ljubljana*

Slovenija i Hrvatska susjedne su zemlje koje su punu suverenost nad svojim stanovništvom i teritorijem proglašile istoga dana prije gotovo 24 godine, čime se jugoslavenska država drugi put raspala. Granica između dviju zemalja nije još do kraja utvrđena, pa se točna političko-geografska podjela zapravo i ne zna. Zemlje su postigle međusobni dogovor putem kojega su financirale uspostavu *ad hoc* arbitražnoga tribunala u Den Haagu kako bi im se pomoglo da točno definiraju granice u spornim područjima na kopnu i moru. Iako je posrijedi vrlo složena granična mikrogeografija, razgraničenje se zapravo čini potpuno jasnim. U izlaganju se postavlja pitanje kako se uz postojeće međudržavno razgraničavanje provodi proces međusobnoga etničkog razgraničavanja. Autor na nekoliko primjera izlaže ideje suprotstavljene u nedavnoj prošlosti. Riječ je o idejama teritorijalne ili etničke populacijske inkluzije te ekskluzivizma. Prikazuje se proces »stvaranja identiteta« i »izgradnje nacije« koji je zakolčio ono što u svakodnevnom jeziku posve jasno nazivamo oštom državnog granicu. No je li to doista tako? Ne samo da je odnos stanovništva, pogotovo lokalnoga, prema novim granicama drugačiji od nekih teorijskih pretpostavki nego je i proces kreiranja ideje o tomu što je slovensko, a što hrvatsko itekako različit. Autor ocjenjuje da se hrvatski pristup pokazao uspješnijim od slovenskoga. Premda su mnogi »nacionalni« izvori dijамetalno suprotni ovisno o strani kojoj pripadaju, autor ipak smatra da se može nešto preciznije ocijeniti uspješnost obaju pristupa. Na primjerima Istre, Žumberka i Međimurja analizirana su i sučeljena dva modela: takozvani »inkorporativni« i »ekskluzivistički«.

Ključne riječi: Slovenija, Hrvatska, slovensko-hrvatska granica, *nation-building*, etničnost, prijelaznost identiteta

Iseljenice/povratnice u 21. stoljeću – percepcija povratka u Hrvatsku

Katica Jurčević, *Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«, Zagreb*

Rebeka Mesarić Žabčić, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Magdalena Vrbanec, *Muzej Međimurja, Čakovec*

Pojmom »povratne migracije« najčešće se označuje migracijski proces u kojem se osobe koje su određeno vrijeme boravile izvan matične domovine vraćaju u optimalnom trenutku svoje pripravnosti (*preparedness*). Rad analizira migracijsko iskustvo iseljenica/povratnica iz dviju različitih hrvatskih regija (kontinentalne i jadranske), Međimurske i Primorsko-goranske županije, koje su tijekom migracijskog procesa istovremeno kroz individualnu, obiteljsku, ali i kroz prizmu društvene razine bile uključene u proces vanjske migracije po uzoru na *social network theory*, po kojoj se migranti – kako bi pripremili uvjete za svoj povratak – koriste zajedničkim mrežama interesa koje nadilaze državne granice. U radu će se na navedenim primjerima pokazati kako pripremljenost za povratak ne ovisi samo o namjeri povratka i želji za povratkom u zemlju podrijetla već i o stvarnoj i aktualnoj spremnosti pojedinca. Također, stupanj »pripremljenosti povratka« ne ovisi samo o vlastitim migracijskim iskustvima već i o percipiranju institucionalnih, političkih i gospodarskih kretanja u zemlji podrijetla. Pozitivan razvoj, reemigracija u domovinu, dogodit će se tek kada se povratak realizira u trenutku koji je optimalan za povratak pojedinca. Analizom usmenoga kazivanja iseljenica/povratnica potvrđuje se teza da visoki stupanj pripravnosti uvjetuje optimalni povratak.

Ključne riječi: reemigracija, iseljenice/povratnice, poduzetništvo, povratne migracije, vanjska migracija, Hrvatska

Metodološki problemi etnodemografskih proučavanja flotantnih etničkih grupa

Aleksandar Knežević, *Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

Proučavanje demografskih karakteristika stanovništva po nacionalnosti već je duže interes demografije te drugih znanosti i znanstvenih disciplina. Razlike u demografskim pokazateljima po nacionalnoj, a posebno konfesionalnoj pripadnosti nameću potrebu za ispitivanjem njihovih uzroka počevši od povijesno-demografskih, kulturološko-civilizacijskih, političko-geografskih, asimilacijskih, sociopsiholoških i ostalih faktora koji utječu na stvaranje i oblikovanje jedne nacije. Etnička struktura Srbije u poslijeratnom razdoblju upućuje na njezin multinacionalni karakter koji je formiran pod utjecajem brojnih faktora. Oni se mogu razvrstati na demografske, koji podrazumijevaju promjene etničke strukture zbog diferencijalnoga demografskog razvoja po nacionalnosti (razlike u prirodnom prirastu, migracijskim karakteristikama i demografskim strukturama), i nedemografske, među kojima se ističu promjena stava pri nacionalnom izjašnjavanju u popisnoj i vitalnoj statistici te različita metodološka rješenja prilikom popisa stanovništva koja su se mijenjala u skladu s društveno-političkim okolnostima, ali i potrebama i ciljevima vladajućih struktura, posebice u socijalističkoj Jugoslaviji. Kao rezultat spomenutih čimbenika pojedine nacionalne zajednice s vremenom su povećavale svoj broj i udio u ukupnom stanovništvu, dok su druge imale stagnirajuće ili negativne trendove u populacijskoj dinamici, što je utjecalo na promjenu etničke strukture stanovništva Srbije. Nepoklapanje stvarnoga etničkog identiteta i etničkog opredjeljenja najuočljivije je kod tzv. »flotantnih« etničkih grupa, čija su osnovna karakteristika intenzivne oscilacije populacijske dinamike zbog čestog mijenjanja stava pri nacionalnoj deklaraciji, prije svega u popisnoj statistici, dok su pri etnostatističkoj evidenciji vitalnih događaja ta odstupanja nešto manja kod rađanja, a najmanja pri registraciji smrti, gdje izvjestitelji najčešće vraćaju umrлу osobu u grupu etničkog porijekla.

Ključne riječi: etnostatistička evidencija, etnička nacionalnost, deklarirana nacionalnost, etnodemografska proučavanja, flotantne etničke grupe, Srbija

Demografski profil malih gradova u Srbiji

Vlasta Kokotović, *Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd*

Marija Drobnjaković, *Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd*

Demografsku sliku Srbije karakteriziraju neprestano smanjenje broja stanovnika, proces starenja stanovništva, smanjenje broja živorođenih i intenzivno iseljavanje stanovništva. Mreža malih gradova, tj. gradskih naselja do 20.000 stanovnika, vrlo je heterogena i čini je 120 gradskih naselja prema službenoj tipologiji Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije. Provedena je demografska analiza svih spomenutih gradskih naselja, prikazano je kretanje broja stanovnika od 1948. do 2011. i navedena su osnovna obilježja stanovništva (školska sprema, ekonomska aktivnost i dr.). Zbog svoje veličine i funkcija mali su gradovi dovoljno osjetljivi da ilustriraju demografsko stanje i procese koji se odvijaju u urbanim sredinama, ali i dovoljno brojni da se mogu podijeliti na različite grupe, prema funkcijama i raznolikosti karaktera samih naselja. Tradicionalno mali povjesni gradovi jasno se razlikuju od malih gradova blizu velikih gradskih aglomeracija.

Ključne riječi: mali gradovi, demografska stagnacija, tipovi malih gradova, Srbija

Usporedni manjinski kontekst: Slovenci u Hrvatskoj, Hrvati u Sloveniji

Vera Kržišnik-Bukić, *Institut za narodnoština vprašanja, Ljubljana*

Raspadom SFRJ nastale opće geopolitičke okolnosti očekivano su proizvele u okviru svih novonastalih nacionalnih država društveni fenomen nacionalnih manjina. Sporazumom o nasljedstvu koji su desetljeće poslije potpisale sve nove države nasljednice dogovorena su područja sporazumnog rješavanja brojnih pitanja od zajedničkog interesa. Među njima se nacionalnomanjinsko pitanje nije našlo, nije čak ni spomenuto. Od 1991. svaka novonastala suverena država rješava manjinsko pitanje ovisno o različitim okolnostima i na svoj način. Pritom se, doduše, sve države pozivaju na međunarodne standarde u tom području, neka pitanja, posebice na području obrazovanja, međusobno se i uređuju bilateralnim dogovorima, ali ipak ostaju znatno različiti normativi, a onda i praksa u pogledu tih manjinskih statusa. U izlaganju se, uz opći okvir, posebna pozornost posvećuje usporedbi manjinskih modela u Hrvatskoj i Sloveniji te posljedično manjinskog statusa Slovenaca u Hrvatskoj i Hrvata u Sloveniji.

Ključne riječi: raspad SFRJ, sukcesija, manjinski status, Slovenci u Hrvatskoj, Hrvati u Sloveniji

Fizičko-geografske determinante gašenja seoskih naselja u Srbiji

Marko V. Milošević, *Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd*

Jelena Ćalić, *Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd*

Milovan Milivojević, *Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd*

U radu se razmatra 21 seosko naselje koje je spontano ugašeno od 1985. do 2009. na prostoru Srbije. Za svako od njih analizirane su tri komponente geografskog položaja: matematičko-geografska, fizičko-geografska i administrativno-politička. Osim toga razmatra se i društveno-povijesni kontekst naselja od osnutka do gašenja. U okviru fizičko-geografskog položaja posebno su naglašeni geomorfološki indikatori: morfometrijski (kvantitativni) i morfološki (kvalitativni). Za utvrđivanje kvantitativnih indikatora upotrijebljena je metoda geomorfometrijske analize. Definiran je pojam koeficijenta izoliranosti naselja (K_i), koji je produkt koeficijenta puta (K_p) i realne relativne visine (RRV). Morfološki indikatori odnose se na položaj naselja na određenoj morfološkoj jedinici (greben, dolina, dolinska strana) te na geomorfološku homogenost prostora, koja se utvrđuje geomorfološkim kartiranjem. Rezultati analize upućuju da se sa stajališta današnjih civilizačijskih potreba prirodni uvjeti mogu smatrati potisnim čimbenikom određenih emigracijskih prostora. Oni su također i jedan od značajnih uzroka koji dovode do negativnih demografskih i ekonomskih posljedica. Za naselja koja su potpuno ugašena revitalizacija nije realna opcija. Umjesto pojma revitalizacije prikladniji je pojam reutilizacije (prenamjene) resursa danog prostora.

Ključne riječi: ugašena naselja, fizičko-geografski uvjeti, Srbija

Fertilitet u romskim naseljima u Srbiji

Natalija Mirić, *Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

Mirjana Devedžić, *Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

Istraživanje fertiliteta u romskim naseljima u Srbiji temelji se na rezultatima anketi Istraživanje višestrukih pokazatelja u Srbiji iz 2014. (MICS 5), koje omogućuje praćenje stanja i položaja žena i djece. Anketa MICS 5 u Srbiji je provedena na dva uzorka – nacionalno reprezentativnom uzorku i na uzorku romskih naselja. Pod romskim se naseljima podrazumijevaju popisni krugovi u kojima većinsko stanovništvo čine Romi, a pitanja o reprodukciji postavljana su ženama iz fertilnoga kontingenta, odnosno onima od 15 do 49 godina. Analiza fertiliteta Romkinja prikazana je kroz usporedbu s fertilitetom žena iz nacionalnog uzorka, na osnovi čega se uočavaju specifičnosti i odstupanja od prevladavajućeg modela u zemlji. Proširen tip reprodukcije Romkinja oslikava stopu ukupnog fertiliteta, koja je za 1,0 iznad razine za jednostavnu zamjenu generacije. Razlika u prosječnom broju djece kod Romkinja i žena iz nacionalnog uzorka jest 1,5 djece po ženi (3,1 kod Romkinja u odnosu na 1,6 kod žena iz nacionalnog uzorka). Karakteristike fertiliteta u romskim naseljima prikazane su i na osnovi pojedinih obilježja ispitaničica (starost, obrazovna razina i stupanj siromaštva), što je prednost upotrebe podataka MICS 5 ankete. Osim što je adolescentski fertilitet visok i značajno zastupljen, specifičnost fertiliteta Romkinja ogleda se i u činjenici da nije u negativnoj korelaciji s njihovom obrazovnom razinom, čime se ne uklapa u obrazac koji karakterizira populaciju Srbije u cjelini. Osim socijalnog statusa kulturni obrasci karakteristični za romsku etničku zajednicu iznimno su jaki čimbenici njihova reproduktivnog ponašanja.

Ključne riječi: romska naselja, fertilitet, MICS 5 anketa, Srbija

Migracije i nezaposlenost u Hrvatskoj s posebnim osvrtom na nezaposlenost mladog i zrelog stanovništva

Roko Mišetić, *Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb*

Damir Miloš, *Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb*

Dugotrajnost nepovoljne gospodarske situacije i gospodarske krize u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća, izraženih ponajprije visokim stopama nezaposlenih, rezultirala je negativnom migracijskom bilancom zabilježenom u posljednjemu međupopisnom razdoblju. U radu se razmatra nekoliko specifičnih obilježja odnosa migracija i nezaposlenosti. Kako su se različitosti pokazale već na županijskoj razini, analiza se zadržala na tom stupnju prostornog obuhvata. Točnije, odabранo je (jedinih) sedam županija s pozitivnom i sedam županija s najvećom negativnom stopom migracijskog salda u posljednjemu međupopisnom razdoblju (2001. – 2011.). Za svaku se od navedenih skupina županija prikazuje odnos stopa migracijskog salda i stopa nezaposlenosti u analiziranom razdoblju. Kontingent nezaposlenih dihotomiziran je na mlade (15 – 29 godina) i zrele (30 – 64 godine) nezaposlene, a u radu se analizira korelacija stopa nezaposlenih sa stopom migracijskog salda za skupine županija prema tipu/predznaku migracija (emigracija, imigracija). Da bi se stekao bolji dojam o dinamici i promjenama na tržištu rada, u radu se (uvidom u administrativne podatke HZZ-a) daje i prikaz stopa nezaposlenosti triju prekriznih godina (2005. – 2007.) i triju kriznih (2009. – 2011.) te se naposljetku kontekstualiziraju rezultati uzevši u obzir određene sociokulturne i socioekonomske odrednice odabranih skupina županija i starosnih (mladi/zreli) skupina.

Ključne riječi: migracije, nezaposlenost, mlado stanovništvo, zrelo stanovništvo, Hrvatska

Kranjski burek!? Migracije i etničnost »neljudi«

Jernej Mlekuž, *Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, ZRC SAZU, Ljubljana*

Kranjski burek, u čije su tijesto umiješeni komadići kranjske kobasice i kiseloga kupusa, na tržište je 2012. izbacio slovenski prehrambeno-industrijski lanac Žito. To hibridno jelo – u Sloveniju uvezenoga bureka i slovenske kulinarske perjanice kranjske kobasice, kakvih nam je u povijesti poznato bezbroj – nije samo osebujna mješavina migracijskih i etničkih sastojaka. Ono je ujedno i jedinstvena pravna, moralna, ekomska, materijalna i simbolična mješavina, hibrid, monstrum, koji (post)modernim konceptima i/ili ontološkom distinkcijom na subjekte i objekte, razlikovanjem aktivnih ljudi i pasivnih stvari, ne možemo dobro razumjeti. Dvadeset prvo stoljeće sve je više stoljeće »neljudi«, u kojemu oni mogu djelovati jednakо kao i ljudi, vrijeme u kojemu ljude više ne možemo misliti bez »neljudi« te ni etničnost i migracije ne možemo više bez njih razumjeti. Ali zar je ikada uopće bilo drugčije?

Ključne riječi: »neljudi«, etničnost, migracije, kranjski burek, Slovenija

Strani maloljetnici bez pratnje u Hrvatskoj: problematika učenja jezika i obrazovanja

Dubravka Mlinarić, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Drago Župarić-Illić, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Suvremeni mješoviti migracijski tokovi često uključuju i djecu, tj. maloljetnike bez pratnje, koji se svrstavaju među najranjivije skupine (neregularnih) migranata. Posljednjih nekoliko godina u Hrvatskoj je došlo do značajnog povećanja broja stranih maloljetnika bez pratnje, s vrhuncem trenda u 2011. i 2012. godini. Od 2006. do srpnja 2014. u Hrvatskoj je registrirano ukupno 3255 stranih maloljetnika bez pratnje, od čega oko četiristo maloljetnih tražitelja azila bez pratnje, najviše državljana Afganistana, Pakistana i Somalije. Uočljiv je fenomen da se u institucijama kojima su povjereni na skrb zadržavaju kratko te ih samovoljno napuštaju za svega nekoliko tjedana od dana dolaska. Politike i mjere usmjerene skrbi i zaštiti stranih maloljetnika bez pratnje uključuju državne mehanizme u domeni utvrđivanja identiteta i dobi maloljetnika, dodjeljivanja skrbitnika, osiguravanja smještaja i slobode kretanja, pravne i financijske podrške, zdravstvene i socijalne skrbi, učenja jezika, obrazovanja i šire inkluzije u društvo te osiguravanja njihove reunifikacije s obitelji. U zaštiti i procesu uključivanja stranih maloljetnika bez pratnje u društvo sudjeluju i organizacije civilnoga društva kao i međunarodni akteri. Rad se prije svega fokusira na opis situacije i analizu politika, odnosno mjera vezanih uz učenje jezika i obrazovanje stranih maloljetnika bez pratnje, što je jedan od temeljnih preduvjeta njihova primarnog uključivanja u društvo. Na temelju provedenog istraživanja metodom intervjua među relevantnim akterima uključenim u sustav njihove zaštite i skrbi analiziraju se neki od najvažnijih izazova, prije svega u području obrazovne, ali i šire integracije stranih maloljetnika bez pratnje. Preliminarni rezultati navode na zaključak kako njihov kratkotrajni boravak u Hrvatskoj i rano napuštanje sustava onemogućuju realizaciju državnog programa skrbi zajamčenog zakonskim okvirom, što državu dijelom prijeći u sustavnom i efikasnom planiranju i realizaciji dalnjih aktivnosti u obrazovanju djece stranaca. Stoga međuresorna i unutarresorna nekoordiniranost državnog sektora rezultira u ovom području institucionalnim poteškoćama i nedosljednošću u implementaciji postojeće hrvatske migracijske politike.

Ključne riječi: strani maloljetnici bez pratnje, učenje jezika, obrazovanje, integracijske politike, Hrvatska

Unutrašnje migracije u Srbiji: transfer k sjeveru

Vladimir Nikitović, *Institut društvenih nauka, Beograd*

Slom industrije devedesetih godina 20. stoljeća pokrenuo je novi oblik unutrašnjih migracija u Srbiji. Dotadašnje dominantne migracije sa sela u grad, pogotovo u Centralnoj Srbiji, postupno su prerasle u migracije iz grada u grad, gdje su se kao odredišta izdvojila četiri najveća urbana središta u državi. No nazire se formiranje samo jedne veće zone koncentracije stanovništva, čije polove predstavljaju Beograd i Novi Sad, populacijski dva najveća grada u zemlji. Prema rezultatima popisa iz 2011., prostorna mobilnost stanovništva najveća je upravo u tom dijelu Srbije. U radu su upotrijebljeni i odgovarajući statistički alati za utvrđivanje prostorne autokorelacije na razini općina kako bi se utvrdili prostorni obrasci općih demografskih pokazatelja u proteklih pola stoljeća. Različite faze demografske tranzicije između općina na početku analiziranog razdoblja odredile su prostorni obrazac njihova grupiranja. Osim negativnoga prirodnog prirasta tijekom posljednja dva desetljeća, novi oblik migracija k jedinome jakom polu privlačenja ubrzava proces depopulacije u ostatku države. Istočnoj Srbiji, u kojoj je depopulacija počela prije pola stoljeća, prvo su se pridružili pogranični dijelovi, a početkom 21. stoljeća i urbani centri manje i srednje veličine. Imajući u vidu uočene demografske tendencije, može se očekivati da će unutrašnje migracije u sljedećih deset do dvadeset godina presudno pridonijeti ubrzavanju transfera stanovništva k sjeveru te stvaranju izraženije populacijske neravnoteže između sjevera i juga zemlje.

Ključne riječi: mobilnost, doseljavanje, Srbija, popis 2011., prostorna autokorelacija

Istraživanje suvremenog trenda fertiliteta narodnosnih skupina u Hrvatskoj – mogućnosti i ograničenja

Dario Pavić, *Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb*

Fertilitet narodnosnih skupina u Hrvatskoj gotovo je neistražen fenomen koji može upućivati na različitu socioekonomsku dinamiku prema pojedinoj etničkoj skupini. Posebice je to značajno u suvremeno vrijeme nakon Domovinskog rata zbog turbulentne demografske dinamike tijekom samog rata, utjecaja integracije Republike Hrvatske u Europsku uniju i globalne ekonomske krize. Izlaganje se temelji na istraživanju dinamike fertiliteta deset narodnosnih skupina u Republici Hrvatskoj od 1998. do 2012. Istraživanje je utvrdilo vrlo različite trendove kretanja fertiliteta u istraživanom razdoblju za pojedine narodnosne skupine koje nije jednostavno objasniti promjenom dobne strukture pojedine narodnosne skupine tijekom istraživanog razdoblja kao ni promjenom udjela stanovništva u socioekonomskim kategorijama povezanim s mogućom promjenom dinamike fertiliteta. U izlaganju se tvrdi da je trend fertiliteta pojedine narodnosne skupine ponajprije rezultat različite metodologije popisa stanovništva 2001. i 2011. na temelju kojih je izračunat broj žena u fertilnom kontingentu pojedine narodnosne skupine. Naglašava se problematičnost definiranja pojedine narodnosne skupine i promjena naziva nekih narodnosnih kategorija tijekom istraživanog razdoblja. Predložit će se moguća objašnjenja promjene socijalnih i ekonomskih čimbenika za one narodnosne skupine kod kojih je promjena popisne metodologije mogla izazvati najmanja iskrivljenja stopa fertiliteta. Ukratko će se prikazati politički i socijalni čimbenici koji su utjecali na vjerojatnost izjašnjavanja pripadnikom pojedine narodnosne skupine od 1998. do 2012.

Ključne riječi: fertilitet, narodnost, Hrvatska, popis stanovništva

Multietničnost i regionalni identitet – primjer Vojvodine

Ksenija Perković, *Znanstveno-raziskovalno središče, Univerza na Primorskem, Koper*

Autonomna Pokrajina Vojvodina kulturni je prostor s određenim posebnostima koje različito oblikuju karakter i dinamiku nedavnog procesa tranzicije. Jedna od tih osobitosti svakako je multietničnost. S demografskog stajališta etnička raznolikost i stalne migracije stanovnika bitne su karakteristike koje Pokrajinu odvajaju od ostatka Srbije i susjednih područja. Prema posljednjem popisu stanovništva, u 2011. godini u Vojvodini žive predstavnici svih registriranih naroda i etničkih skupina prisutnih u Srbiji, gdje je značajni broj nacionalnih manjina (uključujući i najbrojniju) zapravo isključivo povezan s teritorijem Vojvodine. Postojanje regionalnog identiteta u Vojvodini u velikoj mjeri ovisi o kontekstu u kojem sejavljuje. Tako je na primjer snažno naglašen osobito u političkom diskursu, koji se često uzima kao točka zajedničkih elemenata svih etničkih skupina koje žive u Vojvodini. S druge strane, on je i političko sredstvo diskriminacije ili segregacije od ostatka Srbije. Regionalni je identitet dakle u Vojvodini u dvostrukoj ulozi – s jedne je strane bitan njegov integrativni element (u kontekstu unutar regije), a s druge dezintegrativni (u odnosu na središnju državu). U literaturi i istraživanjima o regionalnom identitetu u Vojvodini možemo pratiti pristaše i protivnike ideje o regionalnom identitetu Vojvodine. Bez obzira na njihove argumente možemo reći da njegova stvarna prisutnost u velikoj mjeri ovisi o kontekstu u kojem sejavljuje i čimbenicima koji utječu na njegovo (potencijalno) oblikovanje. Također je važan aspekt definicije vojvodinskog identiteta u smislu društvene stvarnosti, kako bi se utvrdilo je li regionalni identitet društvena činjenica ili samo diskurs, koji se posebno upotrebljava u političke svrhe. Ustvari, to je i pitanje decentralizacije i regionalizacije Srbije. Trenutačni politički status Vojvodinu definira kao autonomnu pokrajinu multietničkoga karaktera koji podržava promicanje manjinskih prava i međuetničke suradnje.

Ključne riječi: multietničnost, regionalni identitet, Vojvodina

Depopulacija i demografsko pražnjenje ruralnih prostora u Bosni i Hercegovini – primjeri općina Bugojno i Konjic

Alma Pobrić, *Geografski odsjek, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo*

Nusret Drešković, *Geografski odsjek, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo*

Rad daje prikaz suvremenih demografskih promjena u Bosni i Hercegovini i analizu procesa depopulacije s posebnim osvrtom na općine Bugojno i Konjic. Recentna demografska kretanja kao i proces depopulacije u najvećoj su mjeri uzrokovani promjenama unutar komponenti prirodnoga kretanja. Negativni prirodni prirast i smanjenje stope fertiliteta odraz su niskih reproduktivnih normi koje su nastale pod utjecajem suvremenih društvenih procesa. Modernizacija i obrazovanje, ali i negativne socioekonomske prilike uzrokom su negativnih demografskih trendova u zemlji. Starosna struktura stanovništva u velikoj je mjeri narušena i ima prijeteće nepovoljan brojčani udio starih u ukupnoj populaciji. Istovremeno tradicionalna migracijska kretanja stanovništva u Bosni i Hercegovini, kako intenzivna emigracija tako i izražene unutrašnje migracije iz ruralnih u urbane prostore, uzrokuju nepovoljnu tendenciju populacijskog pražnjenja i izumiranja većeg broja ruralnih naselja.

Ključne riječi: demografske promjene, depopulacija, starenje, pražnjenje i izumiranje ruralnih naselja, Bosna i Hercegovina

Albanci u Hrvatskoj – šest desetljeća doseljavanja

Nenad Pokos, *Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«, Zagreb*

Zlatko Hasanbegović, *Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«, Zagreb*

Premda su prvi migracijski valovi Albanaca na prostor današnje Republike Hrvatske zabilježeni već u 16. i 17. stoljeću, njihov znatniji priljev karakterističan je za razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata. Tako je broj od svega 635 Albanaca prema popisu iz 1948., ponajprije zbog imigracije, do 1981. povećan na 6006, da bi se u samo idućih deset godina udvostručio (1991. godine 12.032). Porast broja Albanaca nastavljen je i između 1991. i 2001., kada se broj pripadnika u odnosu na 1991. povećao za četvrtinu (na 15.082). Od ostalih nacionalnih manjina u Hrvatskoj veći porast broja pripadnika u tom razdoblju imale su samo zajednice Roma i Rusa. Posljednjim popisom 2011. Albanci bilježe porast od 16,1% u odnosu na 2001. te sa 17.513 pripadnika postaju po brojnosti četvrta nacionalna manjina u Hrvatskoj. Albanci u Hrvatskoj relativno su mladoga dobnog sastava te su 2001. na sto mlađih dolazila tek 18,3 Albanca stara šezdeset godina i više. Istodobno je indeks starenja cjelokupnog stanovništva Hrvatske iznosio 90,7. Posljednjim popisom kod Albanaca je zabilježen nešto veći indeks starenja (30,1), ali to je još uvijek ispod granične vrijednosti indeksa starenja (40), za koju se općenito smatra da označuje populaciju koja je ušla u proces starenja. Mlađe stanovništvo u Hrvatskoj imali su 2011. samo Romi (indeks starenja 5,2), dok je hrvatski prosjek iznosi čak 115 (na 100 mlađih dolazilo je 115 starih). Od svih nacionalnih manjina u Hrvatskoj, Albanci bilježe najveći debalans po spolu u korist muškaraca. Naime 2011. žene su činile svega 44,3% ukupnog broja pripadnika albanske manjine, dok su na državnoj razini činile 51,8% ukupnog stanovništva. U radu se sagledava i vjersko izjašnjavanje Albanaca, prema kojem je 2011. godine 54,8% Albanaca u Hrvatskoj pripadalо islamskoј vjeri i 40,6% katoličkoј, a samo se 1,6% pripadnika izjasnilo ateistima i da nisu vjernici.

Ključne riječi: Albanci, Hrvatska, migracije, nacionalne manjine

Imigranti u procijepu europske imigracijske politike i nacionalnih imigracijskih politika

Nella Popović, *Pravosudna akademija, Zagreb*

U medijskom diskursu imigranti se često predstavljaju u negativnom kontekstu oduzimanja poslova domaćem stanovništvu, gubitka nacionalnog identiteta i navodnog porasta stope kriminaliteta, dok su pozitivni medijski izvještaji o uspješnoj integraciji imigranata rijetki, kao i teme koje se odnose na bolju zaštitu njihovih ljudskih prava (uz iznimku ljudskih prava azilanata). S druge strane, Europska komisija posebno je predana poboljšanju zaštite ljudskih prava imigranata kroz zakonske instrumente Europske unije i njihovu primjenu u praksi. Temeljno pitanje koje nas zanima jest kako bolje zajamčiti zaštitu ljudskih prava imigranata u Europi i osigurati njihovu provedbu u praksi. Teorijski okvir rada formiraju dva ključna, a međusobno suprotstavljeni pristupa ljudskim pravima imigranata – prvi polazi od nacionalne države i njezina suverenog prava na određenje svojih granica (te prava demosa da odluči tko mu može pripadati), a drugi kao svoje polazište uzima univerzalna ljudska prava svakog pojedinca bez obzira na njegovu/njezinu nacionalnost. Nakon suprotstavljanja navedenih teorijskih modela u radu se analizira imigracijska politika Unije kao pokušaj približavanja konceptu transnacionalnog državljanstva. Pozornost je usmjereni i na odgovor nekoliko nacionalnih imigracijskih politika na nadnacionalne tendencije institucionalnih aktera Unije u ovom području i faktore koji utječu na nacionalna opiranja tim tendencijama. Kroz takvo suprotstavljanje najprije dviju teorijskih razina, a onda i dviju *policy* razina (Europske unije s jedne strane i nacionalnih imigracijskih politika s druge) propituje se je li koncept europskog državljanstva u srednjoročnom razdoblju ostvariv i kao takav jamstvo bolje zaštite i provedbe ljudskih prava imigranata. Rad će pokazati da potonje valja tražiti u boljoj provedbi i umrežavanju nacionalnih imigracijskih politika i primjeni novih oblika državljanstva – odnosno građanskog ili demokratskog državljanstva (*civic* ili *democratic citizenship*) – kao međufaze do potpunog stjecanja nacionalnog državljanstva i/ili konačne realizacije europskog državljanstva.

Ključne riječi: ljudska prava imigranata, imigracijska politika, europsko državljanstvo

Čije je ovo jelo? Migracije i kultura prehrane u 21. stoljeću

Dragana Radojičić, *Etnografski institut SANU, Beograd*

Suvremeno čovječanstvo raspolaže čitavim repertoarom simboličnih formi koje omogućuju da se o svijetu razmišlja kao o mjestu koje pripada svima. Hrana je dobila status velikoga svjetskog putnika, u raznovrsnim oblicima – od sjemena do zgotovljenog jela, ona na više razina određuje naš identitet, od raznolikih društvenih identiteta (nacionalnih, lokalnih, klasnih i religijskih) do osobnog identiteta, koji uključuje pitanje osobnog stava i ukusa. Pitanje prehrane postaje pitanje odnosa prema sebi i svijetu, a ne samo problem kruha svagdašnjega. Kultura svijeta danas je obilježena istovremenošću raznovrsnosti i istovjetnosti i raznih tenzija koje se među njima mogu javiti. U radu se propituje kako se taj proces odražava na kulturu prehrane i na identitetske prakse povezane s njom. Nikada u dosadašnjoj povijesti čovječanstva pojedincu nije bila dostupna tolika raznolikost hrane, ili pak paradigma između obilja i gladi. Migracije, globalna infrastruktura, ekonomija i tehnološke inovacije utječu na to da tržišta više ne odlučuju na nacionalnoj razini, da je agrobiznis unaprijeden, transport je brz i neometan, transnacionalna prehrambena poduzeća širom planeta raznose smrznuto ili konzervirano meso, ribu, voće, povrće, hamburgere, pizze, burek itd. Za suvremenog čovjeka hrana je najefikasnije sredstvo održavanja zdravlja, ali i kontrole tijela i duha. Namirnice i priprema hrane ujedno su temelj osjećaja kolektivne pripadnosti. U nekim situacijama migracija ili prilikom neposrednog analiziranja i promatranja manjinskih grupa primijećeno je da određene kulinarske osobitosti opstaju čak i kada izvorni jezik biva zaboravljen. Postoji zaista golem broj primjera koji dokazuju da jedan narod ili jednu grupu definiramo na osnovi onoga čime se hrani, što ponekad podrazumijeva i naše »gađenje« ili ironiju prema drugaćijem tipu prehrane. S druge strane, valja imati na umu činjenicu da usprkos globalizaciji prehrana jest povezana ne samo s prirodnim uvjetima već i s važnim segmentima kulturnog identiteta – s etničkim, nacionalnim i religijskim identitetom.

Ključne riječi: migracije, globalizam, kultura prehrane, identitet

Imigracija hrvatskog iseljeništva iz Venezuele i Argentine u Hrvatsku i/ili EU

Marijeta Rajković Iveta, *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Iseljavanje zbog ekonomskih i političkih razloga iz Hrvatske u Južnu Ameriku počelo je krajem 19. i nastavilo se u 20. stoljeću. Nakon hrvatskog osamostaljenja, od devedesetih godina 20. stoljeća do danas zbivaju se višegodišnji procesi povratka, odnosno dolaska hrvatskog iseljeništva u zemlju porijekla. U ovom izlaganju fokus je na preseljavanju Hrvata iz Venezuele i Argentine u Hrvatsku i/ili EU. Migracije se promatraju kroz makropolitički i makroekonomski kontekst te mikrokontekst i migrantske mreže. Nakon prvog vala povratnika zbog domoljubnog zanosa, nakon ulaska Hrvatske u EU bilježimo druge motive preseljenja. Članovi hrvatske dijaspore iz Južne Amerike s hrvatskim dokumentima, dakle kao državljeni EU-a, odlaze u njene razvijenije države. S druge strane, iseljavanje iz dviju spomenutih država Južne Amerike potaknuto je političkim i ekonomskim krizama te iznimno lošim uvjetima života u Venezueli. Paralelna globalizacija i liberalizacija ekonomskog tržišta omogućile su bogatim pripadnicima hrvatskog iseljeništva lakše transkontinentalno poslovanje te otvaranje podružnica i/ili novih poduzeća u Hrvatskoj. Autorica navodi motive i iskustva preseljenja u Hrvatsku i druge članice EU-a. Zanimaju je procesi integracije i adaptacije migranata u društvo primitka. Svakodnevnicu migranata, protkanu višestrukim kulturnim, ekonomskim i društvenim odnosima na oba kontinenta, promatra kroz transnacionalnu paradigmu. S kulturnoantropološkog aspekta prikazuje transmigrantska iskustva, individualne strategije snalaženja i načine deteritorijaliziranog funkcioniranja obitelji te upozorava na delokalizaciju i relokalizaciju kulture. Navodi probleme s kojima se doseljenici susreću te razloge zbog kojih se pojedinci planiraju preseliti u neku drugu državu ili su to tijekom istraživanja učinili. Izlaganje se temelji na intervjuiima provedenim s Hrvatima iz Venezuele i Argentine koji žive u Hrvatskoj: visokoobrazovanim mladim ljudima, poslovnim ljudima (koji imaju vlastita poduzeća) te ljudima srednjih godina s obiteljima. Intervjui se provode od 2011.

Ključne riječi: Hrvati iz Venezuele, Hrvati iz Argentine, imigracija u RH, imigracija u EU, povratnička migracija

Doseljavanje stanovništva iz slovenskih krajeva na prostor današnje Hrvatske od 15. do kraja 20. stoljeća

Barbara Riman, *Institut za narodnoština vprašanja, Ljubljana*

U Hrvatsku se stanovništvo iz slovenskih krajeva u manjem broju počelo doseljavati već u 15. stoljeću, a individualni dolasci zabilježeni su čak i prije. Posao, bolji životni uvjeti ili drugo razlozi su napuštanja slovenskih zemalja i odlazaka u neslovenske krajeve. Vrhunac doseljavanja slovenskog stanovništva u hrvatske krajeve bio je od kraja 19. do sredine 20. stoljeća. U svim je razdobljima, od početaka doseljavanja pa do danas, vrijedilo pravilo da su doseljenike prije svega mamilia veća razvijenija mjesta, kulturna i industrijska središta. Osim u veće gradove doseljavanje stanovništva zabilježeno je i u pogranične krajeve. Rad daje presjek dosadašnjeg doseljavanja stanovništva iz slovenskih krajeva na prostor današnje Hrvatske. Evidentiraju se razlozi doseljavanja stanovništva, koji su usko vezani uz političke mijene i različite državne tvorevine u kojima su se nalazila oba naroda (Austro-Ugarska Monarhija, Kraljevina Jugoslavija, NDH i SFRJ). Uz razloge su se mijenjali intenzitet dolazaka i mjesta/gradovi/sela.

Ključne riječi: slovensko stanovništvo, Slovenci u Hrvatskoj, doseljavanje Slovaca

Uloga krčenja šuma u naseljavanju Slavonije – primjer povezanosti migracija i održivoga korištenja prirodnih resursa

Robert Skenderović, *Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod*

Šume su jedan od najvećih prirodnih resursa Slavonije, pa i čitave Hrvatske. Zbog potrebe iskorištavanja drvne građe i osvajanja životnog prostora ljudi su stoljećima u Slavoniji krčili šume. Taj je proces bio posebice izražen u 19. stoljeću, kada razvoj željeznice omogućuje snažniju eksploataciju šuma. U to je vrijeme razvoj drvne industrije omogućio i masovno doseljavanje novog stanovništva u Slavoniju. Na šumskim krčevinama osnovana su tada brojna naselja doseljenika, a zbog konjunkture drvnoprerađivačke gospodarske aktivnosti neki su slavonski gradovi doživjeli nagli gospodarski i demografski razvoj. Doseljenici su dolazili iz Hrvatske, ali i iz drugih zemalja, što je u mnogim krajevima Slavonije stvorilo multi-etničke zajednice. U izlaganju se analizira odnos eksploatacije šuma i naseljavanja novog stanovništva u širemu vremenskom rasponu od ranoga novog vijeka do danas. Težište znanstvenog interesa stavlja se na pitanje kako je ta eksploatacija utjecala na naseljavanje Slavonije, je li tako izazvano naseljavanje bilo održivo i kako je domaće stanovništvo prihvatiло doseljavanje novih etničkih zajednica u svoju sredinu.

Ključne riječi: migracije, krčenje šuma, održivo naseljavanje, Slavonija

Promjene u nacionalnoj strukturi starijeg stanovništva Srbije između dva popisa

Jelena Stojilković Gnjatović, Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd

Dugoročne promjene starosne strukture stanovništva Srbije otkrivaju sve izraženiji proces demografskog starenja. Udruženo djelovanje niskog fertiliteta i nejednakih promjena u stopi mortaliteta po dobnim grupama te selektivnost migracijskih kretanja doveli su do korjenitih promjena u starosnom sastavu Srbije i njezina visokog pozicioniranja na »starosnoj« karti svijeta. Samim time detaljnije ispitivanje demografskih karakteristika starije populacije ima znanstveno i praktično opravданje. Izučavanje nacionalnih karakteristika populacije na osnovi podataka popisa stanovništva najčešće je bilo vezano uz ukupno stanovništvo, ali s procesom demografskog starenja uviđa se potreba za promatranjem tog obilježja prema starosti. Cilj rada jest komparacijom rezultata posljednjih dvaju popisa stanovništva u Srbiji (2002. i 2011.) dati usporednu sliku promjena nacionalnih obilježja starijeg stanovništva. Kao demografska granica za definiranje starijih uzeta je starost od 65 godina. Praćen je i udio različitih etničkih grupa u ukupnom broju stanovnika koji su se izjasnili da pripadaju određenoj nacionalnosti, a prema starosti u dva različita kritična momenta. Kao posljedica različitih režima demografskog ponašanja određenih nacionalnih grupa i nedemografskih čimbenika prilikom odgovora na pitanje o nacionalnoj pripadnosti, došlo je do povećanja odnosno smanjenja broja stanovnika koji se izjašnjavaju kao pripadnici različitih nacionalnih grupa. No izdvaja se jedna specifičnost vrijedna spomena: činjenica da je najveći porast broja starijih stanovnika zabilježen u kategorijama »neizjašnjeni i neopredijeljeni«, »izjasnili se u smislu regionalne pripadnosti« i »nepoznato«. Provedeno je grupiranje starijih od 65 godina prema nacionalnoj pripadnosti ovisno o porastu/padu broja istraživanih stanovnika.

Ključne riječi: starenje stanovništva, nacionalna pripadnost, popisi stanovništva, Srbija

Prostorna distribucija migrantskog stanovništva u Srbiji na početku 21. stoljeća

Danica Šantić, *Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

U posttranzicijskoj fazi demografskog razvoja Srbije migracije stanovništva važna su determinanta promjena u prostornom razmještaju populacijskih potencijala. Tranziciju migracijskih fenomena u Srbiji karakterizira prijelaz od dominacije lokalnih migracija do šezdesetih godina preko dominacije regionalnih preseljavanja i migracija na relaciji iz grada u grad od osamdesetih godina do prinudnih migracija od devedesetih godina 20. stoljeća. Ti trendovi odvijali su se istovremeno s intenziviranjem emigracijskih kretanja međunarodnoga karaktera iz Srbije. To su, uz metodološke razlike u popisivanju migrantskog stanovništva, važne determinante promjena u prostornom razmještaju populacijskih potencijala u Srbiji. U radu se prati migracijska komponenta kroz različita međupopisna razdoblja od 1961. do 2011., odnosno u posljednjih pola stoljeća, preko sagledavanja njezina utjecaja na skup gradskih naselja i općinskih centara na jednoj i ostalih naselja na drugoj strani, odnosno u ruralnom i urbanom prostoru Srbije. Upravo su tranzicijski trendovi u odnosima prirodnog prirasta i migracijskog salda formirali suvremenim razmještaj i koncentraciju ukupnog stanovništva i njegovih pojedinih segmenata. Pritom su emigracijski i imigracijski trendovi značajnije odredili prerazmještaj gradskog stanovništva, migrantskog stanovništva, stanovništva s višom obrazovnom razinom i stanovništva u tercijarnom i kvartarnom sektoru djelatnosti na početku 21. stoljeća. I konačno, prikaz gustoće i koncentracije migrantskog stanovništva po popisima u 21. stoljeću upućuje i na značenje ekonomskih, socijalnih i ostalih determinanti prostornog razvoja u tranziciji migracijskih fenomena u Srbiji.

Ključne riječi: migracije, popisi, tranzicija, stanovništvo, Srbija

Etničko i transnacionalno hrvatsko-američko pismo

Jelena Šesnić, *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb*

Suvremena američka književnost dijelom je oblikovana svojim tzv. etničkim piscima, koji danas čine njezin znatan kontingenat. Jedna je od njih Mary Helen Stefaniak, autorica hrvatskih korijena (etnički Hrvati u mađarskoj Podravini), koja u svojem romanu *The Turk and My Mother* (2004.; dostupan u hrv. prijevodu kao *Turčin i moja majka*, 2013.) stvara široku lepezu likova zahvaćenih masovnom migracijom u desetljećima na prijelazu s 19. na 20. stoljeće te do Prvoga svjetskoga rata, potom i samim »velikim ratom«, te stvara dojmljivu obiteljsku (»malu«) povijest 20. stoljeća. Pritom u romanu kamuflira neke tehnike »svjedočenja« i »usmene povijesti« te problematizira dinamiku proizvodnje i prijenosa povijesti u postmodernitetu. Josip Novakovich, drugi književnik kojim se bavi ovo izlaganje, ide i korak dalje od Stefaniak: kao doseljenik u Ameriku počinje pisati na engleskome kao »mačehinskome jeziku«, a svoj hibridni status, koji nadilazi kategoriju etničkoga (u američkome smislu manjinskoga), projicira kao žanrovske, kompozicijske i tematske okosnice svojih djela. Budući da se nedavno odselio iz SAD-a u Kanadu, Novakovich donekle u šali naslovljuje svoju najnoviju zbirku eseja iz 2012. *Shopping for a Better Country* promatrajući ironiju, prednosti i zaplete svojega transnacionalnog položaja. U njegovim književnim, memoarskim i esejističkim radovima transnacionalna migracija, povratna migracija, putovanje, lutanje i duhovni egzil postaju preduvjetima njegova kreativnog impulsa. U njegovim djelima moguće je stoga locirati čitav niz etnografskih postupaka, koji će primjerice biti prezentirani prema raščlambi Jamesa Clifford-a, Mary Louise Pratt i Fernanda Ortiz-a.

Ključne riječi: Mary Helen Stefaniak, Josip Novakovich, hrvatsko-američko pismo, etnički pisci, transnacionalni položaj

Kretanje ukupnog broja i geografski razmještaj stanovništva grada Sarajeva u razdoblju od 1991. do 2013. godine

Emir Temimović, *Odsjek za geografiju, Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo*

Sarajevo je političko-administrativno, ekonomsko, kulturno, povijesno i znanstveno-obrazovno središte Bosne i Hercegovine. Prema administrativno-teritorijalnom uređenju iz 1991., grad Sarajevo činile su sljedeće općine: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Iličići, Hadžići, Trnovo, Vogošća, Ilijaš i Pale. Prema popisu iz 1991., ukupno je popisano 527.049 stanovnika. Nakon ratnih razaranja od 1992. do 1995. te 1460 dana potpune opsade dogodila su se značajnija administrativno-teritorijalna razgraničenja. Prema suvremenome administrativno-teritorijalnom uređenju Bosne i Hercegovine, diktiranom na osnovi mirovnog sporazuma iz Dayton-a 1995., formiran je Kanton Sarajevo (FBiH), koji čini devet općina. Unutar njega je administrativno smješten grad Sarajevo, koji sada čine četiri gradske općine: Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Novi Grad. Dijelovi prijeratnih gradskih općina izdvojeni su entitetskom linijom (odnosno ratnom linijom razgraničenja) kao zasebne administrativne jedinice (općine) u manjem bosanskohercegovačkom entitetu i administrativno objedinjene kao grad Istočno Sarajevo. U ratnome i poslijeratnom razdoblju u istraživanom području dogodile su se značajne promjene u ukupnom broju stanovnika i migracijskim kretanjima. U ratnom razdoblju, uključujući i proces reintegracije Sarajeva (1995. – 1996.), migracije su isključivo ratnog obilježja, a nakon rata sve više jača ekonomsko obilježje migracija. Preliminarni podaci popisa iz 2013. bilježe u teritorijalno smanjenome administrativnom području grada Sarajeva 291.422 stanovnika, a u Kantonu Sarajevo 438.443. Istovremeno, novo administrativno i značajno uvećano područje grada Istočno Sarajevo broji 64.922 stanovnika. Prema tome, uočljiv je trend smanjenja broja stanovnika istraživanog područja, ali u postotku znatno manje nego u ukupnoj populaciji Bosne i Hercegovine u međupopisnom razdoblju. Dodatni je problem u istraživanjima složena i neprikladna suvremena administrativno-teritorijalna organizacija.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, grad Sarajevo, Kanton Sarajevo, Daytonski mirovni sporazum, stanovništvo

Stambena mobilnost u Beogradu – motivi za doseljavanje u uži centar grada

Jovana Todorić, *Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd*

Ivan Ratkaj, *Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

Marija Ivković, *Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd*

U posljednjih nekoliko desetljeća središnji dijelovi velikih gradova ponovo su postali atraktivni za stanovanje. Ponovno doseljavanje stanovnika u susjedstva središnjih gradskih zona povezano je s recentnim procesima reurbanizacije i gentrifikacije. Ipak, urbani razvoj u postsocijalističkim zemljama, pa i u Beogradu, bio je turbulentan, specifičan i ovisan o mnogobrojnim socioekonomskim i političkim čimbenicima. Rastuća stambena atraktivnost središnje gradske zone povezana je s fizičkim poboljšanjem stambenog prostora (izgradnja novih ili renoviranje postojećih objekata), promjenom socioekonomske strukture (doseljavanje dobrostojeće »uslužne« klase) i s posebnim doživljajem života u središtu grada. Upotrebom statističkih podataka i rezultata ankete u radu se sagledavaju suvremena socio-prostorna transformacija središnje zone Beograda, stambene preferencije usmjerene prema gradskom načinu života i motivi za stanovanje u središnjoj zoni, tj. doseljavanje u nju. U sustavu stambene mobilnosti blizina radnog mjeseta, koje se često nalazi na pješačkoj udaljenosti od mjeseta stanovanja, te dostupnost uslužnih, kulturnih i zabavnih sadržaja u središnjoj zoni Beograda predstavljaju privlačne čimbenike, dok prometne poteškoće, zagađenost zraka, buka i sl. predstavljaju čimbenike nezadovoljstva (odbijanja) za stanovnike središnje zone Beograda.

Ključne riječi: migranti, stambene preferencije, percepcija susjedstva, urbana jezgra, Beograd

Promjene u sastavu stanovništva prema narodnosti u Karlovačkoj i Ličko-senjskoj županiji od 1991. do 2011. godine

Ivo Turk, *Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«, Zagreb*

Nikola Šimunić, *Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar« – Područni centar Gospic, Gospic*

Marta Jovanić, *Vinkovci*

Od 1991. do 2011. došlo je do značajnih promjena u sastavu stanovništva prema narodnosti u Karlovačkoj i Ličko-senjskoj županiji. Najveće su promjene zabilježene od 1991. do 2001. i uvelike su vezane uz zbivanja povezana s Domovinskim ratom. Prema popisu stanovništva iz 1991., u obje je županije bila prisutna većina stanovništva hrvatske narodnosti, dok su Srbi predstavljali najbrojniju nacionalnu manjinu. Popis iz 2001. bilježi povećanje udjela Hrvata u ukupnom stanovništvu u obje županije. Najnoviji popis stanovništva iz 2011. nije donio znatnije promjene u narodnosnom sastavu u odnosu na prethodni u Karlovačkoj županiji, dok je u nekim dijelovima Ličko-senjske zabilježena značajnija promjena. U radu se proučavaju promjene u sastavu stanovništva prema narodnosti i analiziraju čimbenici koji su na njih utjecali. Posebna je pozornost usmjerena na proučavanje dviju najzastupljenijih etničkih komponenti – Hrvata i Srba. Proučavana je problematika sagledana i u kontekstu krajnje nepovoljnoga općeg demografskog stanja u dvije promatrane županije.

Ključne riječi: Hrvati, Srbi, Karlovačka županija, Ličko-senjska županija, Domovinski rat

Migranti i kolektivna prava manjina u Sloveniji

Dejan Valentinčič, *Fakulteta za uporabne družbene študije, Nova Gorica*

Ustav Republike Slovenije prepoznaće dvije nacionalne zajednice, talijansku i mađarsku, te romsku zajednicu. Njima pripada posebno kolektivno pravo za zaštitu manjina. Mnogo veći dio stanovništva Slovenije od tih triju zajednica čine migranti iz drugih republika bivše Jugoslavije. Te etničke manjine imaju Ustavom osigurano pravo na očuvanje nacionalnog identiteta, jezika i kulture, ali ih se u njemu ne nabraja pojmenice. Udruga naroda bivše Jugoslavije koji žive u Sloveniji (Albanci, Bošnjaci, Crnogorci, Hrvati, Makedonci i Srbi) više je puta izrazila zahtjeve da ih se navede u Ustavu te da dobiju specifična kolektivna prava. U radu se daju argumenti za takvu reformu modela zaštite manjina u Sloveniji i protiv nje te se analiziraju osnovne dvojbe s tim u vezi.

Ključne riječi: migranti, nacionalne manjine, individualna i kolektivna prava manjina, ustav, Slovenija

Upravljanje migracijama u svrhu razvoja: politika scenarija za Šumadiju i Pomoravlje

Gordana Vojković, *Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

Vera Gligorijević, *Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Beograd*

Vlasta Kokotović, *Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU, Beograd*

U radu se razmatra utjecaj demografskih promjena na socioekonomski razvoj u Šumadiji i Pomoravlju do 2030. Posebna pozornost posvećena je migracijama i njihovu utjecaju na tržište rada, ljudski kapital i buduće socijalne potrebe stanovništva. Rad se temelji na podacima popisne statistike i statistike radne snage, a u metodološkom pogledu predstavlja u demografiji relativno nov instrumentarij nazvan politika scenarija. Obvezni dio politike scenarija predstavlja kvantitativna analiza, koja je u ovom slučaju obuhvatila izradu projekcija za ukupno i aktivno stanovništvo, dok je kvalitativni pristup upotrijebljen za definiranje ključnih faktora i specifičnih razvojnih ciljeva u regiji Šumadije i Pomoravlja. U radu su dalje, kao rezultat demografskih promjena i mogućih utjecaja migracija, pretpostavljena tri moguća scenarija razvoja regije do 2030. i njihove implikacije na tržište rada, u sferi ljudskoga kapitala i potrebnih socijalnih usluga. Rad je dio rezultata međunarodnog projekta »Upravljanje migracijama u svrhu razvoja« (Making Migration Work for Development, MMWD) čiji je cilj podrška regionalnim strateškim programima za održiv i inkluzivan rast. Projekt se fokusira na futuristički orijentiranoj viziji integralnog razvoja regije u Jugoistočnoj Europi i uključuje 21 partnera iz deset zemalja. Opći je cilj projekta unapređenje kapaciteta državne uprave upotrebom politike scenarija kao instrumenta za strateško upravljanje demografskim pitanjima i problemima, posebno migracijama.

Ključne riječi: migracije, politika scenarija, radna snaga, Srbija, Šumadija, Pomoravlje

Liberalna politička misao i konstruiranje manjinsko-većinske etničke situacije – slučaj bivše Jugoslavije

Aleksandar Vukić, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Marina Perić Kaselj, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

Filip Škiljan, *Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

U temeljima liberalne političke misli, ideologije i pogleda na svijet nalazi se ideja broja i prebrojavanja. Kako bismo odredili tko ima pravo na vladavinu nekom državom, regijom, gradom ili nogometnim savezom, moramo prebrojavati. U liberalnom diskursu svijet je sastavljen od pojedinaca koji se pridodavanjem nula pretvaraju u stvarne ili zamišljene aggregate (recimo, žene koje su završile fakultet ili obitelji s više od troje djece ili Albanci u Hrvatskoj). Brojevi su, kao što je poznato, u temelju vladajućega kapitalističkog i demokratskog sustava, ali su u različitim etničkim situacijama povezani s biološkim osnovama društva. Strah da će se manjinska grupa brže razmnožavati od većinske demijurg je etničkih sukoba u doba globalne prevlasti liberalnodemokratske ideologije. U liberalnoj političkoj misli postoji temeljni paradoks. Takozvane proceduralne manjine (skupine koje u nekom trenutku zastupaju manjinsko mišljenje) koje nastaju u samome demokratskom procesu, uživaju svu moguću zaštitu, dok supstancialne manjine (manjinske etničke, religijske i rasne grupe) izazivaju nepovjerenje, sumnju, pa čak i strah kod većinskih grupa. Kako su u globalno liberalnodemokratskom poretku nosioci suvereniteta nacionalne države koje niču iz etničkih korijena, ali nikada nisu etnički čiste, konstruiraju se manjinsko-većinske situacije koje su bremenite svim oblicima etničkog nasilja. Empirijski dio rada posvećen je ulozi broja i liberalne ideologije u raspadu bivše Jugoslavije (napose u Srbiji), ratovima i etničkim čišćenjima. Kada su se raspršile ideološke magle, bit sukoba vodio se oko ideja povezanih s brojenjem: »Zašto da ja budem manjina u tvojoj državi kad ti možeš biti manjina u mojoj?«

Ključne riječi: liberalnodemokratska ideologija, manjinsko-većinska etnička situacija, prebrojavanje, etnički sukob

Koncepcija integracije romskih naselja u Sloveniji

Jernej Zupančič, *Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana*

Pripadnici romskog naroda naseljeni su uglavnom u tzv. »romskim naseljima« te se smatraju etničkom manjinom s teritorijalno-socijalnim specifičnostima. Dok su neka od tih naselja već dosegnula prilično dobre rezultate u sanaciji i legalizaciji, većina njih još je uvijek marginalan prostor, ruralni slam i izvor lokalnih problema. U radu se razmatraju pitanja razvojne strategije romskih naselja u Sloveniji. Nakon višegodišnjeg istraživanja i savjetovanja autor predlaže koncepciju uključivanja romskih naselja u sustav naselja u Sloveniji. Više od sto specifičnih naselja na oko četiristo četvornih kilometara u sljedećem razdoblju može bitno izmijeniti svoju strukturu i vanjski izgled, legalizirati se te izgraditi osnovnu tehničku i komunalnu infrastrukturu. Taj proces trebao bi se kretati u smjeru: degetoizacija – demarginalizacija – legalizacija – integracija. Autor nakon kratke strukturno-procesne analize specifičnosti romskih naselja predlaže koncept prostorno-socijalne integracije romskih naselja u slovenski sustav naseljenog prostora, kako ruralnoga tako i urbanoga karaktera, imajući u vidu održivi razvoj te očuvanje kulturne baštine tih naselja i romskoga nacionalnog identiteta.

Ključne riječi: Romi, romska naselja, nacionalno pitanje, manjine, Slovenija

Arhivsko gradivo u istraživanjima migracija: primjer Vukovarsko-srijemske županije

Dražen Živić, *Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar« – Područni centar Vukovar, Vukovar*

Petar Elez, *Državni arhiv u Vukovaru – DAVU, Vukovar*

Demografski, društveni, gospodarski i politički razvoj današnje Vukovarsko-srijemske županije u posljednja tri do četiri stoljeća odvijao se pod snažnim utjecajem migracija, kako doseljavanja tako i iseljavanja. Osobito jak utjecaj migracija bio je tijekom 20. stoljeća, što povezujemo uz Prvi i Drugi svjetski rat, agrarnoreformske kolonizacijske struje, ekonomsku emigraciju te hrvatski Domovinski rat. Uz popise stanovništva i drugu statističko-demografsku dokumentaciju važan izvor za proučavanje migracija i njihovih obilježja jest arhivsko gradivo, koje, premda često fragmentarno, pruža obilje podataka o broju i strukturi migranata, smjeru migracijskih kretanja, tipu migracija te njihovu utjecaju na demografska, društvena i gospodarska kretanja. Državni arhiv u Vukovaru raspolaže vrijednim arhivskim gradivom iz kojega je moguće istražiti niz segmenata historijsko-demografskog i društveno-gospodarskog razvoja Vukovarsko-srijemske županije tijekom 19. i posebice 20. stoljeća. Riječ je u prvom redu o arhivskom gradivu nastalom radom organa lokalne uprave (npr. knjige zavičajnika pojedinih upravnih općina iz prve polovine 20. stoljeća, očeviđnici stranaca, zapisnici gradskih i kotarskih komisija za konfiskaciju i spisi koji se odnose na provođenje agrarne reforme i kolonizacije nakon Drugoga svjetskog rata, zapisnici redovnih skupštinskih zasjedanja itd.), ali i društveno-političkih organizacija koje su nakon Drugoga svjetskog rata imale važnu, ako ne i presudnu ulogu u osmišljavanju, koordiniranju i praćenju svih segmenata društveno-gospodarskoga, političkoga, kulturnog i vjerskog života na spomenutom području (dokumentacija općinskih, gradskih i kotarskih komiteva KPH). Posebni je naglasak na iscrpnim izvješćima pojedinih mjesnih komiteta KPH nastalima pomnim praćenjem bosansko-hercegovačkih doseljenika hrvatskog porijekla krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina 20. stoljeća. Proučavanju spomenute problematike može pridonijeti i arhivsko gradivo u posjedu privatnih imatelja te drugih javnih ili vjerskih ustanova, pa primjerice matične knjige umrlih koje se nalaze u Matičnom uredu u Vukovaru te kronike vukovarskoga i iločkoga franjevačkog samostana omogućuju uvid u cirkulaciju austro-ugarskih, ali i zarobljenih vojnika Antante na području Vukovara i okolice tijekom Prvoga svjetskog rata.

Ključne riječi: Vukovarsko-srijemska županija, migracije, demografski razvoj, arhivsko gradivo

POPIS SUDIONIKA/CA

Andželko Akrap

*Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb
aakrap@efzg.hr*

Dragutin Babić

*Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
dragutim.babic@imin.hr*

Mario Bara

*Hrvatsko katoličko sveučilište
Zagreb
mario.bara@unicath.hr*

Vedrana Baričević

*Centar za istraživanje etničnosti,
državljanstva i migracija, Fakultet
političkih znanosti
Zagreb
vbaricevic@fpzg.hr*

Marijana Bičvić

*Hochschule der Medien
Stuttgart
bicvic.marijana@gmail.com*

Florian Bieber

*Zentrum für Südosteuropastudien der
Karl-Franzens-Universität
Graz
florian.bieber@uni-graz.at*

Mirjana Bobić

*Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd
mbobic@f.bg.ac.rs*

Valerija Botrić

*Ekonomski institut
Zagreb
vbotric@eizg.hr*

Saša Božić

*Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru
Zadar
sbozic@unizd.hr*

Milka Bubalo-Živković

*Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet
u Novom Sadu
Novi Sad
milka.bubalo.zivkovic@dgt.uns.ac.rs*

Ivan Čipin

*Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb
icipin@efzg.hr*

Jelena Ćalić

*Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU
Beograd
j.calic@gi.sanu.ac.rs*

Mirjana Devedžić

*Geografski fakultet, Univerzitet u Beo-
gradu
Beograd
mdevedzic@gmail.com*

Nusret Drešković

*Odsjek za geografiju, Prirodno-matematički
fakultet, Univerzitet u Sarajevu
Sarajevo
nusret2109@gmail.com*

Marija Drobnjaković

*Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU
Beograd
m.drobnjakovic@gi.sanu.ac.rs*

Bojan Đerčan

*Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet
u Novom Sadu
Novi Sad
bojandjercan@yahoo.co.uk*

Petar Elez

*Državni arhiv u Vukovaru – DAVU
Vukovar
elezpetar@gmail.com*

Vera Gligorijević

*Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd
vera.gligorijevic@gmail.com*

Hrvoje Gračanin

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb
hrvoje.gracanin@gmail.com*

Zlatko Hasanbegović

*Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«
Zagreb
zlatko.hasanbegovic@pilar.hr*

Emil Heršak

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb
ehersak@ffzg.hr*

Dražen Hoffmann

*Centar za istraživanje etničnosti,
državljanstva i migracija
Zagreb
drazen.hoffmann@gmail.com*

Caroline Hornstein Tomić

*Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«
Zagreb
caroline.hornstein-tomic@pilar.hr*

Marija Ivković

*Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU
Beograd
marija.ivkovic22@gmail.com*

Tomislav Janović

*Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb
tjanovic@hrstud.hr*

Damir Josipović

*Institut za narodnostna vprašanja
Ljubljana
damir.josipovic@guest.arnes.si*

Marta Jovanić

*Vinkovci
marta.jovanic@gmail.com*

Katica Jurčević

*Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«
Zagreb
katica.jurcevic@pilar.hr*

Vjeran Katunarić

*Odjel za sociologiju, Sveučilište u Zadru
Zadar
vjeran.katunaric@zg.t-com.hr*

Sanja Klempić Bogadi

*Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
sanja.klempic@imin.hr*

Aleksandar Knežević

*Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd
knezevic@gef.bg.ac.rs*

Vlasta Kokotović

*Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU
Beograd
v.kokotovic@gi.sanu.ac.rs*

Vera Kržišnik-Bukić
*Inštitut za narodnostna vprašanja
Ljubljana*
vera.krzisnik@guest.arnes.si

Marko V. Milošević
*Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU
Beograd*
m.milosevic@gi.sanu.ac.rs

Tamara Lukić
*Prirodno-matematički fakultet, Univerzitet
u Novom Sadu
Novi Sad*
tamara.kovacevic@dgt.uns.ac.rs

Natalija Mirić
*Geografski fakultet, Univerzitet u Beo-
gradu
Beograd*
natalymiric@mail.com

Marina Matešić
*Centar za istraživanje etničnosti,
državljanstva i migracija
Zagreb*
marinamatesic2@gmail.com

Roko Mišetić
*Hrvatsko katoličko sveučilište
Zagreb*
roko.misetic@unicath.hr

Petra Međimurec
*Ekonomski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb*
pmedimurec@efzg.hr

Jernej Mlekuž
*Institut za slovensko izseljenstvo in mi-
gracije, ZRC SAZU
Ljubljana*
mlekuz@zrc-sazu.si

Rebeka Mesarić Žabčić
*Institut za migracije i narodnosti
Zagreb*
rebeka.mesaric@imin.hr

Dubravka Mlinarić
*Institut za migracije i narodnosti
Zagreb*
dubravka.mlinaric@imin.hr

Milan Mesić
*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb*
mmesic@ffzg.hr

Edin Muftić
*Katedra za strane jezike, Zagrebačka škola
ekonomije i managementa
Zagreb*
eddin.muftic@gmail.hr

Milovan Milivojević
*Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU
Beograd*
m.milivojevic@gi.sanu.ac.rs

Ivo Nejašmić
*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb*
ivo.nejasmic@ufzg.hr

Damir Miloš
*Hrvatsko katoličko sveučilište
Zagreb*
damir.milos@unicath.hr

Vladimir Nikitović
*Institut društvenih nauka
Beograd*
v.nikson@gmail.com

Dario Pavić

*Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb
dpavic@hrstud.hr*

Dragana Radojičić

*Etnografski institut SANU
Beograd
radojicic.dragana6@gmail.com*

Marina Perić Kaselj

*Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
marina.peric@imin.hr*

Marijeta Rajković Iveta

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb
mrajkovi@ffzg.hr*

Ksenija Perković

*Znanstveno-raziskovalno središče, Univerza na Primorskem
Koper
Ksenija.Perkovic@zrs.upr.si*

Ivan Ratkaj

*Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd
ivan@gef.bg.ac.rs*

Borna Pleše

*Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«
Zagreb
borna.plese@gmail.com*

Barbara Riman

*Inštitut za narodnostna vprašanja
Ljubljana
barbara.riman@guest.arnes.si*

Alma Pobrić

*Odsjek za geografiju, Prirodno-matematički
fakultet, Univerzitet u Sarajevu
Sarajevo
a.pobric@gmail.com*

Šenol Selimović

*Zagreb
sselimov@ffzg.hr*

Sonja Podgorelec

*Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
sonja.podgorelec@imin.hr*

Robert Skenderović

*Hrvatski institut za povijest – Podružnica
za povijest Slavonije, Srijema i Baranje
Slavonski Brod
rskenderovic@hipsb.hr*

Nenad Pokos

*Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«
Zagreb
nenad.pokos@pilar.hr*

Jelena Stojilković Gnijatović

*Geografski institut »Jovan Cvijić«, SANU
Beograd
j.stojilkovic@gi.sanu.ac.rs*

Nella Popović

*Pravosudna akademija
Zagreb
n.popovic@pravosudje.hr*

Danica Šantić

*Geografski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd
danicam@gef.bg.ac.rs*

Jelena Šesnić

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb
jesnic@ffzg.hr

Nikola Šimunić

Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar« – Područni centar Gospić
Gospić
nikola.simunic@pilar.hr

Josip Šipić

Centar za istraživanje etničnosti,
državljanstva i migracija, Fakultet
političkih znanosti
Zagreb

josipic@yahoo.com

Filip Škiljan

Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
filip.skiljan@imin.hr

Jana Škrgulja

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu
Zagreb
jana.skrgulja@gmail.com

Emir Temimović

Odsjek za geografiju, Prirodno-
matematički fakultet
Sarajevo
emirtemimovic@yahoo.com

Jovana Todorić

Geografski institut »Jovan Cvijić« SANU
Beograd
j.todoric@gi.sanu.ac.rs

Ivo Turk

Institut društvenih istraživanja »Ivo Pilar«
Zagreb
ivo.turk@pilar.hr

Dejan Valentinčić

Fakulteta za uporabne družbene študije
Nova Gorica
dejan.valentincic@fuds.si

Milica Vesković Andđelković

Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu
Beograd
milica.ves@gmail.com

Gordana Vojković

Geografski fakultet, Univerzitet u Beo-
gradu
Beograd
gvojkovic@gmail.com

Magdalena Vrbanec

Muzej Međimurja
Čakovec
meganvrbanec@gmail.com

Aleksandar Vukić

Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
aleksandar.vukic@imin.hr

Jernej Zupančič

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
Ljubljana
jernej.zupancic@ff.uni-lj.si

Dražen Živić

Institut društvenih istraživanja »Ivo Pi-
lar« – Područni centar Vukovar
Vukovar
drazen.zivic@pilar.hr

Drago Župarić-Illić

Institut za migracije i narodnosti
Zagreb
drago.zuparic@imin.hr